

האגודה הישראלית
לחקר שפה וטבעה

התוכנית לחינוך רב לשוני
التربية المتعددة اللغات
Multilingual Education program

Division of
Foreign Languages
Tel Aviv University

היחידה
ללימודי שפות
אוניברסיטת תל אביב

”שוויון והוגנות בהקשרי רב לשוניות”

הכינוס ה-18 של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

תוכנית הכנס ותקצירים

אוניברסיטת תל אביב

יום שני, כ"א בסיון, תשע"ט 24 ביוני, 2019

הוועדה המארגנת, צוות אוניברסיטת תל אביב:

מיכל טננבאום, אילנה שוהמי, אילנה ספקטור-כהן, רוזלי סיטמן, ליסה רץ, אביב אורנר

התוכנית להינוך רב לשוני
التربية المتعددة اللغات
Multilingual Education program

Division of
Foreign Languages
Tel Aviv University

היחידה
ללימודי שפות
אוניברסיטת תל אביב

הכינוס ה-18 של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

אוניברסיטת תל אביב

יום שני, כ"א בסיון, תשע"ט 24 ביוני, 2019

"שוויון והוגנות בהקשרי רב לשוניות"

המציאות העכשווית מזמנת באופן יומיומי שאלות מורכבות הנוגעות לסוגיות של שוויון והוגנות. סוגיות אלו משיקות להיבטים פוליטיים, חברתיים, משפטיים, חינוכיים ולשוניים, והם רלוונטיים לחברה בכללה, ובוודאי לקבוצות מיעוט וקבוצות מוחלשות. לשפה מקום מרכזי בכל הנוגע לשאלות אלו – כמגדירה, מבחינה, ממדרת, ובעלת פוטנציאל לשנות ולהשפיע על הגדלת הפערים ופגיעה בשוויון, ומנגד להגדלת הזכויות הלשוניות, כמכלילה, מנגישה, מעצימה, ומביאה לכיוונים שוויוניים יותר. כך למשל, חוק הלאום שעבר באחרונה וביטל את מעמדה הרשמי של הערבית בישראל, או תנועת ה-MeToo שפשטה במהירות ברחבי העולם, הצעות חוק בנוגע לעתיד מבקשי המקלט, פליטים ומהגרים בישראל ובעולם, שינויים בתעודת שפות הוראה כמו שפות מהגרים בבתי ספר, מדיניות רב לשונית, החלטות מכריעות בנוגע למבחנים והערכה, השפעות הגלובליזציה על מקומן של שפות בכלל, ואנגלית בפרט, ועוד – כל אלו משקפים שינויים חברתיים בעלי ממשק לשוני, המעלים שאלות נוקבות בנוגע לשוויון והוגנות.

הכינוס הנוכחי מבקש להביא לידי ביטוי מחקרים העוסקים במגוון נקודות מגע בין שאלות לשוניות-חברתיות לשאלות של הוגנות ושוויון – היבטים חוקיים, פוליטיים, תעסוקתיים, חינוכיים, אמנותיים, ועוד. תתקבלנה בברכה הצעות שנוגעות לחברה הישראלית וכן למקומות אחרים בעולם בהם נקודות ממשק אלו באות לידי ביטוי.

The 18th Conference of the Israeli Association for the Study of Language and Society

Tel Aviv University

Monday, June 24, 2019 (Sivan 21, 5779)

“Equality and Equity in Multilingual Contexts”

Contemporary reality constantly poses complex questions concerning issues of equality and equity. These issues are related to political, social, legal, educational and linguistic issues, and are relevant to society in general, and certainly to minorities and disadvantaged groups. Language has a central role in all matters pertaining to these questions, as defining, differentiating, excluding, and having the potential to change and impact widening disparities and violations of equality, while at the same time fostering linguistic rights as a promoter of inclusion, accessibility, empowerment and increasingly equalitarian trends. Consider, for example, the recently passed Nationalism Law that abolished the official status of Arabic in Israel; the MeToo movement that has rapidly spread around the world; proposed legislation on the future of asylum seekers, refugees and immigrants in Israel and abroad; changing priorities regarding languages of instruction, such as refugee languages in schools; Multilingual policy; critical decisions concerning tests and assessment; the effects of globalization on the role of languages in general, and of English in particular – all these reflect interacting social and linguistic changes that raise serious questions about equality and fairness.

The forthcoming conference seeks to showcase research on the intersection between linguistic and social issues and questions of equity and equality – legal, political, occupational, educational, artistic, and other aspects. Proposals relating to Israeli society as well as to other places in the world where this interface is manifest are welcome.

المؤتمر الثامن عشر للجمعية الإسرائيلية لدراسة اللغة والمجتمع

جامعة تل أبيب

يوم الاثنين الموافق 2019\6\24

”المساواة والإنصاف في سياقات تعدد اللغات”

يثير الواقع الحالي بشكل يومي أسئلة مركبة تتعلق بقضايا المساواة والإنصاف. تتعلق هذه القضايا بالجوانب السياسية، الاجتماعية، القانونية، التربوية واللغوية، وهي ذات صلة بالمجتمع عامة، وبالتأكيد بمجموعات الأقليات والمجموعات المستضعفة خاصة. للغة مكانة رئيسية في كل ما يتعلق بهذه التساؤلات- كمعرّفة، مُميّزة، مُقَصِّية وذات إمكانية للتغيير والتأثير في اتساع الفجوات وانتهاك المساواة. في المقابل هناك ازدياد بالحقوق اللغوية. في المقابل اللغة مُعَمَّمة، توفّر الإتاحة، مُمكنة وتؤدي إلى اتجاهات فيها مساواة أكثر. على سبيل المثال، قانون القومية الذي صدر مؤخرًا وألغى المكانة الرسمية للغة العربية في إسرائيل، أو حركة MeToo التي انتشرت بسرعة في جميع أنحاء العالم، مقترحات قانون ترتبط بمستقبل طالبي اللجوء، اللاجئين والمهاجرين في إسرائيل والعالم، التغييرات في تفضيلات لغات تدريس مثل لغات المهاجرين في المدارس، قرارات حاسمة ذات صلة بالامتحانات والتقويم، آثار العولمة على مكانة اللغات عامة، واللغة الإنجليزية خاصة وغيرها- يعكس كل ذلك جميعها التغييرات الاجتماعية ذات الصلة اللغوية والتي تثير تساؤلات خطيرة حول المساواة والإنصاف.

يسعى هذا المؤتمر إلى عرض مجموعة متنوعة من الأبحاث ذات الصلة بمختلف القضايا اللغوية وقضايا الإنصاف والمساواة- ذات الأبعاد القانونية، السياسية، المهنية، التربوية، الفنية وغيرها. تُقبل المقترحات المتعلقة بالمجتمع الإسرائيلي وكذلك بأماكن أخرى في العالم التي فيها نقاط ذات صلة.

תכנית הכינוס ה-18 של האגודה הישראלית לחקר שפה וחברה

אוניברסיטת תל אביב, 24.6.2019

”שוויון והוגנות בהקשרי רב לשוניות”

8:30 – הרשמה, קפה ועוגיות (בניין ווב, מבואה 001)
9:00-10:20 – מושבים מקבילים א'

אובדן שפות ושימורן 102 יו"ר: מרינה ניז'ניק	גלובליזציה ועירוב לשוני 104 יו"ר: דפנה יצחקי	הכלה בהקשרי השכלה גבוהה 001 יו"ר: עפרה ענבר	שפות במרחבים חברתיים ודיגיטליים 215 יו"ר: אימאן יונס	אפליה לשונית במערכות חינוך 103 יו"ר: עבד מרעי
סיגל טיש ואנה סנדבנק ”את לימדת אותנו איך לכתוב את הסיפור שלנו” (ט', בת 6): כתיבת סיפורים בקרב ילדים מהגרים בכיתה א'	אבי המי פרפורמנס בכיתה ELF כאמצעי לאפשר ללומדים לבטא ולשמור את זהותם האישית ולצורך מרחב שוויוני יותר בכיתה	Zhanna Burstein-Feldman, Keren Goldfrad & Carmit Altman Students' awareness of multilingualism and multiculturalism on a university campus	מריאנה רוח-מדבר שפירא ואדם קלין אורון ”מדינת ישראל נגד הכתות”: דוחות ממשלתיים בין השיח האנטי-כיתתי לשיח הציבורי הישראלי	Susan Joffe & Joel Walters Perceived discrimination and social rejection: A case study of an English-Yiddish-Hebrew Haredi Immigrant
רינה נאמן משבר בזהות הלשונית אצל מהגרים: יוצאי רומניה בישראל	Fatin Mansour Adopting Hebrew names among Arabs in Israel: Reasons and attitudes	נגה גלעד ”להיות חלק מהחברה הישראלית” - אסטרטגיות הקשבה למבטו של האחר	Dan Ophir & Osnat Argaman Quantitative Semantics For Computerized Cognitive Behavioral Therapy – iCBT	אושרי זיגלבוים ההבניה הסמנטית של ייצוג הערבי במקראות מגזרי החינוך השונים
גלית פלג סוגיות שפה וזהות בשימור הפרסית בישראל בקרב שלושה דורות של יוצאי איראן	אורלי חיים, מיכל טננבאום, ואילנה שוהמי הכול או לא כלום? שימוש ברפרטואר הלשוני של התלמידים בשיעורי אנגלית	לין חלוין דברת עברית באקדמיה: לקראת היסטוריה חדשה	Elana Spector-Cohen, Shannon Sauro & Robert O'Dowd Supporting Language-technocultural competence through virtual exchange	Muzna Awayed-Bishara A critical EFL pedagogy: Granting the local a voice through English
תמי כהן-קהת סינתי כשפת מורשת בישראל		מיכל אלון להיות ניטרלי על רכבת זוהרת	דבורה דובינר ועירית זאבי ”Peugeot – motion and emotion”: טקסטים פרסומיים על לוחית הרישוי של כלי רכב כנוף לשוני בישראל	רבאח חלבי הכרה בשפה הערבית והגינות כלפי דובריה מביאים להרגשת שוויוניות ושייכות

10:20-10:35 – הפסקת קפה

10:35-11:00 – ברכות, פתיחת הכנס: גלי צינמון, מוחמד אמארה, רוזלי סיטמן (ווב, אולם 001)

11:00-11:45 – הרצאת מליאה: עלית אולשטיין (יו"ר: מיכל טננבאום) (ווב, אולם 001)
הזדמנות שווה או הזדמנות נוספת: שאלה לשונית בחברה רב תרבותית

11:45-12:45 - מושב מליאה

בעקבות ספרו של רוביק רוזנטל – מדברים תנ"ך: מעמדה של שפת המקרא בעברית הישראלית, בהיבטים בלשניים, תרבותיים וחינוכיים
(יו"ר: יאיר אור) (ווב, אולם 001)

אבירמה גולן: התלבטויות בתרגום ספרות ילדים לנוכח העברית התנ"כית
זלי גורביץ': מילות פרא במקרא: מפגשים של ילד עם הלשון התנ"כית
אילון גלעד: החסידה: בין מקרא ללשון ימינו

מגיב: רוביק רוזנטל

12:45-13:45 – ארוחת צהריים

13:45 – אסיפה כללית של חברי האגודה ובחירת יו"ר חדש

14:00-15:20 – מושבים מקבילים ב'

מורכבות רגשית בהקשרים לשוניים 215 יו"ר: דבורה שכטר תמר לוז גרבר	מגדר ומיניות 102 יו"ר: מלכה מוצ'ניק יעל זילברמן והדר נץ	שמירה והפרה של זכויות לשוניות 104 יו"ר: מוחמד אמארה צינונה לוי ודבורה הרפז	שיח פוליטי 001 יו"ר: עינב ארגמן יונתן מנדל	העצמה ואפליה דרך נוף לשוני 103 יו"ר: שושי וקסמן יאיר אור
תמורה ביחס למילות טאבו	"אמרת לי... אז הוא אומר לי": סיפורי חיים מפי נשים ישראליות מבוגרות: השימוש בדיאלוגים מובנים לתיאור מחלוקות	"שפה היא שפה, ולא משנה אם מדובר בעברית, ערבית או אנגלית"; רכזי שפות מובילים מדיניות חינוכית רב-לשונית בבית הספר התיכון אילנה שוהמי, אנה גני, ומיכל טננבאום	המהפכה האירופית בהוראת הערבית ביישוב היהודי בתקופת המנדט: על היהודים-המזרחיים והערבים-הפלסטינים ומקומם החדש בשדה הערבית אור גילת	מקרבה להדחקה: תאית, עברית ושפות אחרות בנוף הלשוני של הערבה התיכונה
Samir Khalaily Language, empathy, and (inter)subjectivity	מיקי פרי עצמית אמיתית, עצמי כוזב – לשון פנייה והכניות (דזינגציות) הוריות כמתוכות זהות מגדרית וזהות הורית בכינון הפרקטיקה ההורית אצל הורות טרנסג'נדריות דוברות עברית	הערכה רב-לשונית כמשקפת שוויון בהערכה ידע תוכני	תפקידה של שפה בסכסוכים בין-לאומיים – השפעת אי-ידיעת השפה הערבית על יחסם של יהודים לערבים	Viola Vadász Linguistic landscape of Hungarian language in Israel: Heritage, usage and future
Nur Kassem Native vs. second language: A bilingual's emotional experience in conflict areas	אדוה דרוו קטגוריות, שפה וקוויריות	את'אר חאג' יחיא מרכיבי זהות המשקפים בטקסטים הספרותיים הנבחרים בתוכנית השפה והספרות הערבית לבתי הספר התיכון הערביים	עבד מרעי אלרחמן ונורית בכוויץ שפה ופוליטיקה: עמדות של מורים ערבים במזרח ירושלים כלפי השפה העברית	אורן הבר אידיאלוגיות לשוניות בנוף של מכללה למורים בירושלים
גונן דורי-הכהן, עירית מאיוסט-אברמוביץ' וברכה ניר השימוש בפועל "רוצה" כמשקף מתחים בשיח טיפולי בין קלינאיות תקשורת לבין ילדים	רנא זהר שיח ודפוסי תקשורת ורבאלית ובלתי-ורבאלית בקרב נשים בפוליטיקה: המקרה של נשים ערביות בפוליטיקה המקומית בישראל	Hadas Marcus Fading voices and linguistic rights	מרואן אבו ע'זאלה מחאג'ינה המדיניות הלשונית בישראל – מלמעלה למטה	אילנה שוהמי, סמר חאג' יחיא, שרה נאמן, מוראיה טריינס, הנה יואל סולומון, יאיר אור ומיכל טננבאום השימוש בנוף לשוני ככלי להגברת המודעות רב-לשונית בבתי הספר

15:30-16:30 – מושבים מקבילים ג'

אומניות, זהויות, שפות 103 יו"ר: אורלי חיים Dina JA Obaid	צדק בהקשרי הוראת שפות 102 יו"ר: רזלי סיטמן Faisal Sawalha & Maha Alawdat	יזמות לשונית בהקשרי פליטים 001 יו"ר: דניאל גלאי צביה ולדן	עברית על המוקד 104 יו"ר: עירית קופפרברג מלכה מוצ'ניק	הנגשה רב תרבותית בלימוד שפות 215 יו"ר: מוניקה ברוידו אירנה בלנקי-קרלין
The association between individuality and national-political issues in the literary works of contemporary Palestinian female writers	teaching/ English learning as a journey	מגדל בבל העומד על ראשו – בית ספר לשלום של הפליטים בלבסוס	השיח המגדרי בכנסת: האם ניתן לדבר על שוויון?	קולות הסטודנטים בכיתה רב-תרבותית – היבטים לשוניים, פדגוגיים ותרבותיים בהוראת העברית כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת
Rachel Laiflang Containing and articulating multitudes: A phenomenological study of immigrant identity through translanguaging poetry	דפנה יצחקי, מיכל טננבאום ואילנה שוהמי "איך אומרים אנגלית בערבית?" – הפוטנציאל הרב-לשוני של תוכניות "לימוד משותף"	יעל גולן ויולי הצופה לימוד עברית כפעולה פוליטית: הוראת שפה למבקשי מקלט בישראל	הדר פרי מי נתן למדינת ישראל את שמה?	עדי בינס "כמהגרת, להיות מורת מהגרים זה לעמוד מול מראה" - תפיסתן החינוכית של מורות מהגרים שהן מהגרות בעצמן
ורד חרותי שתי שפות ועוד אחת: עברית, ערבית ואמנות במוזיאון – מקרה בוחן	היפא מג'אדלה התאמת אוצר המילים בספרי ערבית כשפה שנייה לסטנדרטים של בחירת אוצר מילים	מעין בורשטיין "שפת האם ושפת האם החורגת"; השתקפות חוויית ההגירה הפליטות בראי השפה במקרה נערים מבקשי מקלט מאפריקה בכפרי נוער בישראל	יונתן מלאמנט "הציבור, אבשלום היקר, יודעת את כללי העברית" – המקרה המסקרן של הניסיון לשנות את הסתמי בעברית ללשון נקבה והתגובות אליו	Irith Freudenheim Evaluation of the book <i>Terra Brasil</i> – Course of language and Culture – Teaching of Portuguese as a foreign language

16:30-16:50 – הפסקת קפה וכיבוד קל

16:50-18:10 – פאנל סיום
אי צדק ואי שוויון לשוני (יו"ר: מיכל שוסטר) (וב, אולם 001)
דרון שגיא: פרויקט אתג'ר – סטודנטים לרפואה מגשרים על פערים בין השפה הרפואית לשפת היום-יום
ננה בר: עידן האמנה: מה נשתנה? מהזכות לשפת הסימנים ועד ייצוג הולם
אונה שגב: איפה את? שוויון מגדרי בשילוט עירוני רשמי
מיכל שוסטר: חיים ומוות ביד הלשון – הנגשה לשונית של ההליך הפלילי בישראל

18:10 – דיון פתוח עם הקהל

18:30 – שיח פתוח על יין וקפה

תקצירים

רצף התקצירים מאורגן לפי סדר הצגתם בכינוס

מושבים מקבילים א'

אובדן שפות ושימורן

יו"ר: מרינה ניז'ניק

"את לימדת אותנו איך לכתוב את הסיפור שלנו" (ט', בת 6): כתיבת סיפורים בקרב ילדים מהגרים בכיתה א'

סיגל טיש - מכללת לוינסקי לחינוך

אנה סנדבנק - מכללת לוינסקי לחינוך, המכללה האקדמית בית ברל ומכללת הדסה ירושלים

ana-sk@bezeqint.net, tish@naan.org.il

המחקר המוצג מבוסס על הגישה החברתית-תרבותית בתחום האוריינות (Street, 1984). מטרתו הייתה לבחון סיפורים שהופקו על ידי קבוצה קבועה של ארבעה ילדי מהגרים ממדינות שונות - 3 בנות ובן בגילאי 6-7 שנים - הלומדים בכיתה א' בבית ספר ממלכתי, במסגרת סדרה של מפגשים עם סטודנטית להוראה - ישראלית, ערבייה-מוסלמית - בשנה השלישית ללימודיה במכללת לוינסקי לחינוך. הילדים התבקשו לחבר סיפור, המבוסס על איורי הספר "ינשופונים" (וודל ובנסון, 2008). סדרת המפגשים כללה דיונים בעל פה, הכתבת הסיפורים לסטודנטית, כתיבת הסיפורים על פי דרכם של הילדים, וקריאתם לכל ילדי הכיתה. כל הדיונים הקבוצתיים והכתיבה נערכו בעברית, השפה השנייה והמשותפת לכל המשתתפים. ניתוח הסיפורים מתמקד באופן הצגת הדמויות ואת מערכות היחסים ביניהן במהלך הסיפור (Nicolopoulou, 2008). הממצאים מראים כי הילדים נטו להציג את הדמויות באמצעות תיאור של התכונות הפיזיות שלהן יחד עם שילובם של אמצעי הערכה כגון רגשות וכוונות. ניתוח הקשרים בין הדמויות במהלך הסיפור חושף את נקודת מבטם של הילדים על המציאות שבה הם חיים ואת הערכים התרבותיים שלהם. מנקודת מבט חינוכית המפגשים אפשרו לילדים לספר על עולמם ואת חוויותיהם תוך כדי למידה משמעותית של העברית כשפה שנייה בדיבור ובכתיבה. במהלך ההרצאה יוצגו השלכות חינוכיות לממצאי המחקר הן לגבי ילדים בראשית בית הספר והן לגבי הכשרה של סטודנטים להוראה בהקשר רב תרבותי.

מקורות

ודל, מ' ובנסון, פ' (2008). *ינשופונים*. אור יהודה: כינרת.

Nicolopoulou, A. (2008). Rethinking character representation and its development in children's narratives. In J. Guo, E. Lieven, N. Budwig, S. Ervin-Tripp, K. Nakamura, & Ozcaligkan (Eds.), *Crosslinguistic approaches to the psychology of language: Research in the tradition of Dan Isac Slobin*, (pp. 241-251). New York: Taylor & Francis.

Street, B. V. (1984). *Literacy in theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

משבר בזהות הלשונית אצל מהגרים: יוצאי רומניה בישראל

רינה נאמן - המכללה האקדמית תל אביב יפו

rineeman@gmail.com

בשלהי שנות ה-90 ערכתי מחקר אנתרופולוגי במהלך חמש שנים על דור ראשון של עולים יוצאי רומניה בישראל. מכיוון שהגירה היא אירוע קיצון המעמיד במבחן את מרבית הזהויות של הפרט ומחייב רפלקסיה לגביהן, בדקתי בין היתר גם את הזהות הלשונית של העולים ואת השפעות ההגירה עליה. התייחסתי לשתי קבוצות: מהגרים שעיסוקיהם אינם קשורים במישרין עם שימוש נרחב בלשון, וקבוצה שנייה – עיתונאים וסופרים. על כך אדון בהרצאתי. הממצא המרכזי שעולה בהקשר זה לגבי שתי הקבוצות הוא, שהצורך להחליף שפה גורם למשבר אישי וקיומי עמוק בכל תחומי החיים: המשפחתי, החברתי, ובעיקר התרבותי. וכתוצאה מכך חלה פגיעה אנושה בדימוי העצמי. בישראל נהוג לאמר, שהעלייה הרומנית היא עלייה "טובה", שנקלטה מהר, בשקט, וללא ציפיות מהרשויות, ואשר נוכחת ותורמת רבות בכל תחומי החיים בישראל. זה נכון גם לגבי הנחקרים, אבל רק מבחינה תעסוקתית-כלכלית. ביתר היבטי החיים שילמו מחיר כבד על אי ידיעת השפה. מעטים למדו באולפן הן בגלל הצורך להתחיל לעבוד מיד לאחר ההגירה כדי להתפרנס, הן בגלל גיל מבוגר, או בגלל העדר מיומנויות למידה מארץ המוצא. וכך נשארו כל חייהם עם אוצר מילים דל, אותו רכשו משמיעה או במסגרת עבודתם. כתוצאה מכך כל היחסים החברתיים שלהם התנהלו עם יוצאי רומניה בלבד, ונמנעה מהם האפשרות להרחיב את המעגל החברתי שלהם, לקרוא ספרות ועיתונות בעברית, להנות מתיאטרון עברי, וכן להשתתף בשיח הציבורי בישראל. רבים מכנים את עצמם "אנלפבתים" או "נכים". גורלם של עיתונאים ושל סופרים רומנים מורכב יותר. מספר עיתונאים בכירים מרומניה הקימו כאן עיתונות ברומנית. זה היה תהליך ארוך ומייגע, תוך התמודדות עם קשיים כלכליים, בעיות טכנולוגיות וחוסר כוח אדם לאייש את המשרות. אך למרות המאמץ הגדול לקיים עיתונות זאת, ולמרות התועלת הרבה שהביאה לעלייה הרומנית בכללותה, כל הנחקרים הביעו תסכול ממלאכתם. הטענה המרכזית הייתה, שהעיתונות הרומנית כאן "אינה על רמה" בגלל עיתונאים לא מיומנים מספיק, ובעיקר בגלל המרחק התרבותי שלהם מהחברה והתרבות הישראלית עקב אי ידיעת עברית. הסופרים הרומנים המשיכו כמובן לכתוב ברומנית, מתוך ידיעה ברורה שקהל הקוראים שלהם הוא רומני בלבד, ושגם הוא הולך ומצטמצם. חלקם היו שותפים בהקמת "אגודת הסופרים ברומנית", וחלקם ניסו להפיץ את יצירותיהם ברומניה. אבל כולם התלוננו בפניי שקשה להם לתחזק את ה"מוזה", ושהמוטיבציה, האתגרים והנושאים לכתובה הולכים ופוחתים עקב אי השתתפותם הלשונית בזירה הישראלית. למרות הוותק של המחקר, נדמה לי שהוא עדיין רלוונטי כדי ללמוד ממנו על משבר בזהות הלשונית אצל מהגרים דור ראשון. מה עוד שמדובר במחקר יחיד עד היום ביחס ליוצאי רומניה, שמנו בזמן המחקר 400.000 איש; וגם אחד הבודדים שנערך בארץ על אוכלוסייה אשכנזית.

סוגיות שפה וזהות בשימור הפרסית בישראל בקרב שלושה דורות של יוצאי איראן

גלית פלג - אוניברסיטת תל אביב

galitpeleg01@gmail.com

מחקרים רבים עוסקים בשאלות של שימור שפה בקרב מהגרים, ובקשרים המורכבים בין שפה, זהות, הבעה רגשית, וכן בנקודות הממשק עם מדיניות הקליטה בעת הגעת המהגרים. המחקר הנוכחי בחן את שימור השפה הפרסית בישראל בקרב שלושה דורות של יוצאי איראן, קבוצה שכמעט ולא נבחנה עד היום בהקשרים אלו. המחקר בחן את שימור הפרסית הסטנדרטית, המדוברת בכל רחבי איראן, וכן את דרגת השימור של עשרות דיאלקטים שדוברו על ידי היהודים בערי השדה, כל זאת בזיקה לעמדות כלפי שפה, זהות קבוצתית, אסטרטגיות אקולטורציה של המהגרים ומדיניות לשונית משפחתית. המחקר כלל 145 משתתפים משלושה דורות שמלאו שאלונים ובהם שאלות סגורות ופתוחות, ומתוכם רואיינו גם 34 משתתפים ראיונות עומק חצי- מובנים. הרצאה זו תתמקד בממצאים האיכותניים של המחקר. אלו מצביעים על שיעור נמוך של שימור השפה (הסטנדרטית, ובשיעור גבוה אף יותר של הדיאלקטים) ועל ירידה בשימור לאורך הדורות, תוך הבדלים משמעותיים בין הדורות, בין יוצאי טהראן ליוצאי ערי השדה וכן בין גברים ונשים. הממצאים נדונים בראי מודלים העוסקים בהגירה ונותנים מקום ייחודי למשמעות שיש לשימור שפה ושימור דיאלקט, לזהות וליחסים בתוך המשפחה, תוך שהם מצביעים על הקשר ההדוק למדיניות כור ההיתוך שאפיינה את ישראל בעשורים הראשונים לקיומה. המחקר מצביע על מרכזיותם של דיאלקטים עבור תפיסה עצמית וזהות קבוצתית, וככזה מעלה את המודעות לצורך בתיעוד הדיאלקטים הנמצאים בסכנת הכחדה. מעבר לכך, המחקר עשוי לסייע למעצבי המדיניות הלשונית בימינו – בישראל ובמדינות קולטות הגירה אחרות - להבין טוב יותר את צרכיהם של מיעוטים אתניים ולשוניים ולאפשר להם להיקלט מבלי לוותר על זהותם המקורית ועל השפות שהם מביאים עמם.

מקורות

דהאן-כלב, ה' (2006). חקר המזרחים בסוציולוגיה הישראלית: המרוקאים כ"מקרה" של המקרה. פעמים: רבעון לחקר קהילות ישראל במזרח, 108, 126-87.

Berry, J. W., & Sabatier, C. (2010). Acculturation, discrimination, and adaptation among second generation immigrant youth in Montreal and Paris. *International Journal of Intercultural Relations*, 34(3), 191-207.

Tannenbaum, M. (2012). Family language policy as a form of coping or defense mechanism. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 33(1), 57-66.

סינית כשפת מורשת בישראל

תמי כהן-קהת - אוניברסיטת תל אביב

tamarcoke@gmail.com

המחקר מתמקד בשפה הסינית כשפת מורשת בישראל בהתייחס לשינויים שחלו במעמדה של השפה הסינית המודרנית (Putonghua) בעולם בעשרים השנים האחרונות, בהן הפכה סין למדינה בעלת כלכלה חזקה ובעקבות כך הפכה השפה הסינית המודרנית לשפה גלובלית ולאומית חזקה. מטרת המחקר היא לאתר את דפוסי השימור, השימוש והלימוד של השפה הסינית כשפת מורשת במגוון קהילות (משפחות) סיניות בישראל. כמו כן, לבחון את דפוסי השימור של השפה בהקשר הישראלי, כשמצד אחד השפה הסינית מוצגת דרך פריזמת מעמדה כשפה גלובלית ומן הצד האחר דרך מעמדה כשפת מהגרים הנחשבים 'בלתי רצויים' וזמניים ולא זכאים לאזרחות ישראלית משום שאינם יהודים (מנוגד לחוק השבות). במחקר נחשפים לא רק אתגרים וחסימים של המדיניות הלשונית הגלויה והסמויה, אלא גם הסוגיות החברתיות. ההבחנות שנעשות בהקשר לדת, ללאום, ולגזע אינן ניטרליות, והן הופכות את ישראל למקרה ייחודי. למרות שנערכו מספר מחקרים אשר בחנו את סוגיות שימור שפת המורשת בקרב משפחות מהגרים סינים בעולם, מחקרים אלו נערכו בעיקר בקרב משפחות המתגוררות בערים גדולות בעולם, בהן ישנן קהילות סיניות ענפות (Li, 1994), (Li & Zhu, 2010, 2013; 2012), ולא בקהילות קטנות כמו בישראל. ישראל פועלת כמדינה חד-לשונית כאשר העברית היא השפה המרכזית ומוחקת את המגוון האתנו-לשוני/תרבותי העשיר של המהגרים (Shohamy, 2008, 2014; spolsky, 2012). אין הכרה ועידוד לשימור שפות מורשת לדוברי השפה מבית ואין דרכים והזדמנויות לטפח ולשמר שפות אלה במערכת החינוך מלבד השפה האנגלית. מחקר זה ואחרים וכן מדיניות רב לשונית חדשה בישראל אמורים לשנות מצב זה.

גלובליזציה ועירוב לשוני

יו"ר: דפנה יצחקי

פרפורמנס בכיתת ELF כאמצעי לאפשר ללומדים לבטא ולשמור את זהותם האישית וליצור מרחב שוויוני

יותר בכיתה

אבי המי - אוניברסיטת בן גוריון

hemyx@inter.net.il

מזה זמן אני מלמד סטודנטים שמגיעים ממדינות חבר העמים. ההרצאות נערכות באנגלית שהיא לא שפת האם של הסטודנטים (Nonnative) וגם לא שפת האם שלי. השימוש באנגלית כ-lingua franca (ELF) נפוץ בשנים האחרונות במערכות החינוך בעולם - השאיפה להרחיב את מעגל הלומדים, הניוד ההולך וגובר של אוכלוסיות והשפעת הגלובליזציה מנכיחים את השפה יותר ויותר כשפת לימוד. יש הרואים בהתפשטות האנגלית כסוג של אימפריאליזם חברתי ותרבותי חדש (Jenkins, 2006) הכופה על הלומדים והמלמדים זהות אחת ותרבות אחת. אכן, שיח מחקרי נרחב מראה כי השימוש ב-ELF בכיתה מאלץ את התלמידים והמורים לעסוק בעיקר בהבנת הנאמר, כדי לאפשר תקשורת ולמידה אפקטיביים, ופחות להיעזר בשפה כאמצעי להצגת זהותם האישית והתרבותית (Mauranen et al., 2010). במחקר שערכתי במסגרת קורס שאני מעביר, באנגלית, לסטודנטים מחבר העמים ביקשתי לבחון כיצד מושפעים תהליכי ההוראה והלמידה מהשימוש ב-ELF וכיצד הוא משפיע על ביטויי הזהות בכיתה. המחקר נערך כמחקר עצמי (Hamilton & Pinnegar, 1998) כשאני נעזר במטפורה של העצמי כטקסט (Text as self). הנתונים נאספו באמצעות תצפית שיטתית (תיעוד בשתי מצלמות ווידאו) ועובדו באמצעות ניתוח שיח סוציו-לינגוויסטי. ניתוח הנתונים הבלטי במיוחד את השימוש שלי באימפרוביזציה ומשחק (Keith-Sawyer, 2004) ואת האופן בו הבניית הכיתה כחלל תיאטרלי והחלפת השפה האנגלית המגבילה בשפה גלובלית יותר של מימיקה, ג'סטות ומיזנסצנה (stage performing) עזרו לנוכחים להציג את זהויותיהם הנפרדות והגבירו את הדיאלוג השוויוני בכיתה. בהרצאה אציג את המחקר ואבקש לטעון כי הכשרה מוקדמת של מורים בכיתות ELF כ"פרפורמרים" עשויה לעזור לתלמידים להנכיח את זהויותיהם וליצור מרחב שמשחרר את התלמידים מכבלי השפה, מקל על התהליך הלימודי ומסייע להם להשיג את מטרותיהם.

Adopting Hebrew Names among Arabs in Israel: Reasons and Attitudes

Fatin Mansour - Tel Aviv University

fatenmansour@mail.tau.ac.il

The lecture will seek to examine adopting names among Arabs in Israel who are the minority group with the less power -which is a widespread phenomenon among immigrants or groups that have less power- (Amara, 2014; Clifton, 2013; Rahman, 2013; and Peterson, Gunn, Brice & Alley, 2015). The lecture will focus on Arabs from three Israeli cities: Tira, Ramla and Al-Jadeide. Ramla is a mixed city; Tira is a Muslim city; Al-Jadeidi is an Arab town - predominantly Muslim with Christian minority. The lecture aims to present how widespread adopting Hebrew names in different locations - mixed, homogenous, close to the Jewish areas, among Arab groups, males and females, teenagers and adults. The lecture will also present the types of names which are being adopted in terms of their similarities and differences from the original Arabic names. In addition, the rationale for adopting the Hebrew names and the attitudes of Palestinian Arabs in Israel towards the phenomenon will be discussed. The design of the study includes both quantitative and qualitative parts. In the quantitative part, questionnaires were used to collect the data from 240 participants while semi-structured interviews were used to collect the qualitative data from 3 participants who adopted Hebrew names and 3 participants who did not. The age of the participants ranged from 17-18 to 30+. The lecture will present the findings of the study that shed light upon the changes of Palestinian Arabs' collective identity and reflexes of Hebraisation of the Palestinian Arab community in Israel.

References

- Amara, M. H (2014). *Hebraization in the Palestinian language landscape in Israel: challenges for Language Education and Policy*. New York: Routledge: 183-184.
- Amara, M. H (2014). *Palestinian given names in Israel and west bank (Palestine): Political Boundaries and Socio-cultural Reflections*. New York: Routledge: 214-230.
- Clifton, J. (2013). What's in a name? Names, national identity, assimilation, and the new racist discourse of Marine Le Pen. *Pragmatics. Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA)*, 23(3), 403-420.
- Peterson, B., Gunn, A., Brice, A., & Alley, K. (2015). Exploring Names and Identity Through Multicultural Literature in K-8 Classrooms. *Multicultural Perspectives*, 17(1), 39-45.
- Rahman, T. (2013). Personal Names and the Islamic Identity in Pakistan. *Islamic Studies*, 239-296.

הכול או לא כלום? שימוש ברפרטואר הלשוני של התלמידים בשיעורי אנגלית

אורלי חיים, מיכל טננבאום, ואילנה שוהמי - אוניברסיטת תל אביב

elana@tauex.tau.ac.il, mtannen@tauex.tau.ac.il, haimorly1@gmail.com

הוראת האנגלית כשפה זרה מושפעת במשך עשורים רבים, ברוב מדינות העולם, מגישה לפיה יש להשתמש במהלך השיעור אך ורק באנגלית, כאשר שימוש בשפות הבית של התלמידים נחשב כפוגע באיכות ההוראה ובהישגים. תפיסה זו שאובה במידה רבה מתפיסות קולוניאליסטיות הרואות בשפות היילידים גורם מפריע. לאחרונה עלות שאלות רבות באשר לגישה זו וליעילותה, ומחקרים שונים מצביעים דווקא על היתרונות הגלומים בשימוש מושכל בשפות התלמידים במסגרת הוראת שפות. המחקר הנוכחי בחן אמונות של מורי אנגלית בישראל, במגזר היהודי והערבי, באשר לתפיסותיהם לגבי שימוש ברפרטואר השפות המלא של תלמידיהם (כלומר אנגלית בשילוב שפות אם/בית), ולפרקטיקות שלהם בפועל, תוך בחינת הקשר בין אלו לבין אוכלוסיות התלמידים ולרקע של המורים. המחקר כלל תצפיות בשיעורי אנגלית בגילאים שונים וברמות לימוד שונות ($N=180$), שאלונים בנוגע לאמונות ופרקטיקות ($N=253$), ראיונות חצי מובנים עם מורים לאנגלית ($N=56$) וקבוצות מיקוד ($N=5$) עם מפקחים, מדריכי מורים וראשי תוכניות להוראת אנגלית במכללות ובאוניברסיטאות. הממצאים הצביעו על שתי אמונות מרכזיות ומנוגדות: האחת לפיה יש להשתמש רק באנגלית, והשנייה הרואה את שפת האם של הלומד כמשאב, ולפיכך מעודדת שילוב בין שפות (*translanguaging*). הראשונה אפיינה יותר מורים המלמדים תלמידים רב-לשוניים (במגזר הערבי, תלמידים עולים, דוברי-אנגלית). לעומתם, מורים המלמדים תלמידים צעירים יותר וכן תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בטאו תפיסות התומכות בשימוש נרחב יותר ברפרטואר הלשוני של התלמידים. ותק המורים לא השפיע על תפיסותיהם. בנוסף, למרות השוני באמונות שהביעו המורים, מרבית המשתתפים נמצאו כמשתמשים בפועל, בדרך זו או אחרת, בשפות השונות של תלמידיהם. הממצאים נדונים בזיקה למדיניות רב לשונית חינוכית המתגבשת בימים אלו, הדרכים בהן אפשר וראוי לעשות שימוש מושכל בשפות התלמידים, ובחשיבות לתהליכי הכשרה מתאימים, זאת על-מנת לאפשר הוראת שפה מיטבית לאוכלוסיות לומדים מגוונות בהקשרים שונים.

הכלה בהקשרי השכלה גבוהה

יו"ר: עפרה ענבר

Students' Awareness of Multilingualism and Multiculturalism on a University Campus

Zhanna Burstein-Feldman, Keren Goldfrad & Carmit Altman - Bar-Ilan University

zhannaburstein@gmail.com, kgoldfrad@gmail.com, carmit.altman@gmail.com

University campuses provide a wealth of opportunities for multilingual and multicultural experiences, yet interaction among students from dissimilar linguistic and cultural backgrounds is often scarce (Summers & Volet, 2008; Gu, 2011). This may be related to the extent of students' awareness of multilingualism and multiculturalism on university campuses and within society at large. This study examined students' awareness of multilingualism and multiculturalism on campus and in Israeli society. An online questionnaire was completed by 312 university students in the language of their choice (Hebrew, Arabic, English). The questionnaire focused on students' estimation of the number of languages and the number of bilingual/multilingual speakers in Israel, their awareness of the presence of different languages/cultures on campus, and their attitude to the use of different languages in the classroom. Finally, students were asked to describe their identity with respect to its social-cultural-linguistic aspects. Overall, students demonstrated minimal multilingual and multicultural awareness. However, exposure to multilingualism in one's personal life seemed to play a major role in increasing awareness of and tolerance for other languages and cultures. These findings suggest that supporting multilingual and multicultural visibility on campus may enhance multilingual awareness and multicultural tolerance.

References

- Gu, M. (2011) Language choice and identity construction in peer interactions: An insight from a multilingual university in Hong Kong. *JMMD*, 32: 17–31.
- Summers M. & Volet S. (2008) Students' attitudes towards culturally mixed groups on international campuses: impact of participation in diverse and non-diverse groups. *Studies in Higher Education*, 33: 4, 357-370.

"להיות חלק מהחברה הישראלית" - אסטרטגיות הקשבה למבטו של האחר

נגה גלעד - אוניברסיטת חיפה

giladnoga@gmail.com

הפרדיגמה הביקורתית מנתחת את החברה לפי קונפליקט ויחסי-כוח. לדבריה, 'חברה' זה מערך קטגוריות, המתקשרות זו לזו ביחסי ניצול ועוינות. ברוח זו ניתוח השתלבות סטודנטים ממוצא ערבי באוניברסיטת חיפה איתר שני תהליכים מנוגדים. תחילה הוצגה נחיתות שמרגישים סטודנטים 'ערבים' באוניברסיטה 'יהודית', ואז צוין שינויים ממוצא ערבי חוו חוויה מעצימה, המאפשרת להתבונן בחסרונות תרבות מוצאן. הממצאים מפתיעים ומבלבלים: מי ה"צודק" ומי ה"נבל"? ואולי זו בכלל שאלה מגדרית? האנתרופולוגיה מציעה להניח לשיפוטיות ולהיכנס למצב הקשבה לאחר: איך מתהווה תודעתנו? ואיך תודעתנו? לשם כך נפריד בין "פני השטח" - הרובד המפורש, למשמעויות המובלעות - "קריאה בין השורות". רובד "פני השטח" אמנם קליט ומשכנע, וקריאה בין השורות מורכבת ותובענית, אך המורכבות מתגמלת: מיישבים בין סתירות, במקום לסכסך. בקורסים באוניברסיטת חיפה עסקנו בהקשבה שכזו לאחר ולעצמי. "משקפי ההקשבה", כלי שפיתחתי, מציע אסטרטגיות הקשבה לאדם - מעבר לקטגוריות, תרבותיות ואחרות, המצויות אולי בתודעתנו בשונה מתודעתו. ואכן, רכישת אסטרטגיות לשחזור סיפורי אחרים, הובילה יותר ויותר סטודנטים לכתוב את סיפורם. ומה מאפשרת כזו הקשבה? "להיות חלק מהחברה הישראלית" - כך הכתיר סטודנט מכפר בדוי בצפון, המשרת ב"עוטף" בדרום, את סיפורו. בתחילה הציג בסיפורו ניכור, בין הרקע שממנו הגיע לצבא, למה שכינה "החברה הישראלית", שהפך בהמשך ל-"חברי היהודים". ואכן, סוף הסיפור ביטא תחושה סוערת של השלמה הדדית. כיצד התגבר על הריחוק והפער? מה סוד הצלחתו? כגבר בדוי, חש המספר תחילה דחוי מהיהודים, או אולי הוא שדחה את תרבותם? בעיניו, הייתה גזענית ומתירנית! כגבר, רצה להתקבל כשווה - למעשה, כמו הנשים שאצלן. כלומר תחילה - דחה זאת, ואז - נמשך לכך. וכך, שכתוב השתלבותו בקרב היהודים שכתב גם השתייכותו לבדוים.

עברית באקדמיה: לקראת היסטוריה חדשה

לין חלוזין דברת - אוניברסיטת תל אביב

Lin.chalozindovrat@gmail.com

בדצמבר 2018 דיווחו אמצעי התקשורת על שינויי מדיניות באוניברסיטה העברית: קורסים מתקדמים במדעים יתנהלו בתנאים מסוימים באנגלית¹. האוניברסיטה העברית בוגדת ברעיון שהוליד אותה², זעקה כותרת בעיתון מקור ראשון², ואילו בכירים באוניברסיטה העברית גרסו כי אין חדש בדברים, ואף הוסיפו כי "זה תפקיד האוניברסיטאות – להיות נקודת מפגש של תרבויות שונות"³. חודשים מספר קודם לכן, ביום עיון שנערך במכון ון ליר, הביעו אקדמאים חשש מן ההשלכות החברתיות והפוליטיות של דלדול המחקר וההוראה בשפות המקומיות, עברית וערבית⁴. התחזקות האנגלי-גלובלית (ה-ELF), הניב הגלובלי של האנגלית) באוניברסיטאות המחקר מעוררת תגובות מנוגדות בציבוריות הישראלית. אאפיין שלוש עמדות טיפוסיות ביחס למגמות אלה, ואטען כי הן מבטאות תפיסות שונות של היחסים – המצויים והרצויים – בין אקדמיה, חברה, מדינה ושפה. עמדות אלה גם נבדלות זו מזו בפרשנות שהן מעניקות למשולש היחסים בין האנגלית, העברית והערבית באקדמיה. האם מחקר והוראה בשפה הלאומית מחזקים את כוחה של האוניברסיטה המקומית או דווקא מחלישים אותה? האם המפתח לשוויון נמצא במרחב הלשוני הניטרלי לכאורה שמספקת האנגלי-גלובלית, או דווקא בהעצמת השפות המקומיות ובהנחת הקשר ביניהן? לעמדות המנוגדות הללו יש גם מכנה משותף: הן מושתתות על ההנחה שלפיה העברית הייתה ועודנה שפת מדע מרכזית בישראל. האמנם? מתי החלו התמורות שהובילו לשינוי המדיניות הלשונית בתחומי המחקר וההוראה האקדמיים? מה היה המצב קודם לכן? מהם התהליכים שאנו רואים כעת וכיצד יש להבינם? ממצאים ראשוניים ממחקר שאני עורכת על העברית כשפת מדע, מלמדים שלא ניתן להבין ולהעריך את המציאות שבה נתונה העברית באקדמיה במנותק מן ההקשר – התהליכים הפוליטיים והכלכליים של האוניברסיטה הגלובלית משנות ה-1970 עד היום. בהתחשב בהקשר זה, יתכן שההיסטוריה שעלינו לספר קצת שונה מזו המקובלת כיום בשיח הציבורי. המחקר מתמקד במחשבה הפוליטית בעברית (פילוסופיה פוליטית, מדעי המדינה וסוציולוגיה ישראלית) ומתבסס בין היתר על היסטוריה שבעל-פה – ראיונות עם חוקרים (בעבר ובהווה) באוניברסיטאות המחקר בישראל.

¹ על המדיניות הלשונית של האוניברסיטה העברית אפשר ללמוד ממכתב הבהרה שפרסמו רקטור האוניברסיטה, פרופ' ברק מדינה, וסגן הנשיא, פרופ' אורון שגריר, ב-6 לדצמבר, 2018, תחת הכותרת "שפת ההוראה באוניברסיטה העברית".

<https://rector.huji.ac.il/news/%D7%A9%D7%A4%D7%AA-%D7%94%D7%94%D7%95%D7%A8%D7%90%D7%94-%D7%91%D7%90%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%91%D7%A8%D7%A1%D7%99%D7%98%D7%94-%D7%94%D7%A2%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%AA>

² גולדקלנג, אורלי (2018), "האוניברסיטה העברית בוגדת ברעיון שהוליד אותה", מקור ראשון, ל' בכסלו ה' תשע"ט, 8 בדצמבר, 2018. <https://www.makorishon.co.il/opinion/98033/>

³ ראו את דבריו של פרופ' אורון שגריר, סגן רקטור האוניברסיטה העברית, בכתבתה של קדרי-עובדיה, שירה (2018). "האקדמיה ללשון תוקפת את האוניברסיטה העברית על כוונתה ללמד בשפה האנגלית". הארץ, 5 לדצמבר, 2018

<https://www.haaretz.co.il/news/education/1.6721976>

⁴ אקדמיה באנגלית בלבד? שאלת השפה במדעי הרוח והחברה בישראל". תכניית יום העיון, 13 במרץ, 2018, מכון ון ליר בירושלים. ראו בדף האירוע:

<https://www.vanleer.org.il/he/event/%D7%90%D7%A7%D7%93%D7%9E%D7%99%D7%94-%D7%91%D7%90%D7%A0%D7%92%D7%9C%D7%99%D7%AA-%D7%91%D7%9C%D7%91%D7%93-%D7%A9%D7%90%D7%9C%D7%AA-%D7%94%D7%A9%D7%A4%D7%94-%D7%91%D7%9E%D7%93%D7%A2%D7%99-%D7%94%D7%A8%D7%95%D7%97-%D7%95%D7%94%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%94-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C>

מרצים באוניברסיטה מצופים להיות ניטרליים ולא מזוהים פוליטית. לדרישה זו מופעים שונים. לעתים היא מגיעה כתלונה של סטודנט על הטיה פוליטית של המרצה, והתלונה מקבלת תהודה באמצעי התקשורת והמדיה החברתית, ולעתים היא מופיעה כתכתיב רשמי של ראשי המוסד האקדמי או המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג). הדרישה לניטרליות מסווה לעתים קרובות שאיפה סמויה לעקר את החופש האקדמי. חופש אקדמי מטבעו אמור לאפשר דיון ביקורתי. אולם ביקורת על האידאולוגיה השלטת והסדר החברתי הקיים עלולה לערער את ההגמוניה של האליטה הכלכלית הנתמכת על ידי הממשלה. ניטרליות היא בעצם הסכמה והשלמה עם המצב הקיים ועם השלטון. הווארד זין השתמש במטפורה של אדם הנמצא על רכבת הנוסעת בכיוון מסוים, ולכן איננו יכול להיות ניטרלי לגבי היעד שלשם מועדות פניו. הדרישה לניטרליות ממרצים באוניברסיטה היא אם כן מכשיר דיכוי המוסווה בצורה מתוחכמת כדי שלא יזוהה ככזה. בשנים האחרונות היו מספר ניסיונות להגביל את חופש הדיבור של מרצים באוניברסיטאות בישראל. הניסיון לכפות על האוניברסיטאות את הקוד האתי שניסח פרופסור אסא כשר לבקשת שר החינוך בשמשו כיו"ר המל"ג, למרות שנכשל, השאיר אחריו אפקט מצנן ומרתיע. מרצים המעזים להשמיע דעות החורגות מהקונצנזוס הלאומי, מוקלטים ומובלים אל עמוד הקלון בתקשורת, ולעתים אף נדרשים לתת הסבר בפני מעסיקיהם. אלה שחתמו על עצומות פוליטיות נענשים על ידי מוסדות השלטון בהדרה, ונמנעים מהם תפקידים ממלכתיים. הוראה של כל תחום ידע במדעי החברה והרוח, איננה יכולה ואיננה צריכה להיות מנותקת מאידאולוגיה ומפוליטיקה. חלק חשוב מההכשרה האקדמית שאנו אמורים להקנות לסטודנטים שלנו הוא בחינה ביקורתית של דעות, וקריאה ביקורתית של טקסטים. כך גם בהוראת שפה. עצם הבחירה בטקסטים שאנחנו מלמדים איננה חפה מאידאולוגיה. הדרישה להיות ניטרליים חותרת תחת יכולתנו למלא את תפקידנו האקדמי והפדגוגי.

מקורות

המכון הישראלי לדמוקרטיה. (2017). *מכתב תגובה לשר החינוך ויו"ר המל"ג מר נפתלי בנט*.

<https://www.idi.org.il/articles/15830>

Crittenden, P. J. (1980). Neutrality in education: Reflections on a Paulo Freire Thesis. *Educational Philosophy & Theory*. 12 (1), 1-18.

Zinn, H. (1994). *You Can't Be Neutral on a Moving Train: A Personal History of Our Times*. Boston: Beacon Press.

שפות במרחבים חברתיים ודיגיטליים

יו"ר: אימאן יונס

"מדינת ישראל נגד הכתות": דוחות ממשלתיים בין השיח האנטי-כיתתי לשיח הציבורי הישראלי

מריאנה רוח-מדבר שפירא - המכללה האקדמית צפת

אדם קלין אורון - מכון ון-ליר בירושלים

adamk@vanleer.org.il, m.ruahmidbar@gmail.com

הרצאה זו מבוססת על מחקר המתפרסם בכתב העת "שפה וחברה" תחת כותרת זהה. היא מציגה עיון במרחב בו מצטלבים שני שיחים – האחד ישראלי-מקומי, והאחר גלובלי: דוחות ממשלתיים ישראליים בנושא "כתות" לאורך כחצי מאה. בעוד השיח הגלובלי (האנטי-כיתתי) ממנו מושפעים דוחות אלה אינו משתנה, השיח הישראלי משקף את הדינמיות בחברה הישראלית שהערכים והמאפיינים המרכזיים שלה השתנו באופן דרמטי בתקופה האמורה. מאז 1982 ועד 2011, פרסמה מדינת ישראל ארבעה דוחות העוסקים בתנועות דתיות חדשות, ומדגישים את סכנותיהן. למרות התמדת המגמה האנטי-כיתתית בדוחות, ניתוח מעמיק בהם מעלה כאמור כי הללו משקפים היטב את השינויים הערכיים הנרחבים שהתחוללו בחברה ובשיח הציבורי הישראליים: מקולקטיביזם הגמוני-לאומי לרב-מגזריות אינדיבידואליסטית-גלובליסטית. בעקבות ניתוח ההשפעות משני המקורות השיחניים השונים על השיח הממשלתי, אנו מציגים כיצד השיח האנטי-כיתתי עובר בתוך הדוחות "הסתגלות" לשינויים בשיח הישראלי, דבר המאפשר את השפעתו המתמשכת.

מקורות

קלין אורון א' ומ' רוח-מדבר שפירא (2019, בדפוס), "מדינת ישראל נגד הכתות": דוחות ממשלתיים בין השיח האנטי-כיתתי לשיח הציבורי הישראלי. שפה וחברה.

Richardson, J. (Ed.) (2004). *Regulating Religion: Case Studies from around the Globe*. New York, NY: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Cavaglioni, G. (2008). The theoretical framing of a social problem: The case of societal reaction to cults in Israel. *Israel affairs* 14 (1), pp. 87–89.

Quantitative Semantics For Computerized Cognitive Behavioral Therapy – iCBT

Dan Ophir - Ariel University

Osnat Argaman - Gordon College of Education

dano@ariel.ac.il, oargaman@gordon.ac.il

With mankind's increasingly technological development, society and natural language have become more complex. A society's properties have found their counterpart in its language. Its frequently cited properties are as follows: nationality (family of languages), the geographic localization (dialects), idioms relevant to a profession (for example: *Legalistics* – juristic language), and jargon – “Street language” of the crime world. It is possible to find a correlation between the nuances of a language and a particular social layer. The social media have introduced a technological aspect into the term “language” by inserting a social context. The digitalization of information has opened up new horizons for social network members and their operators and owners, which regulate information contents and its flow direction. In parallel to the changes occurring in the process of developing social networks throughout the world, regarding the social part of the relationship between language and society, transformations are also taking place within the linguistic part of this relationship. This transformation receives technological assistance in the form of “*Computational Linguistics*”, which is a component of the wider term “*Language*”. *Computational Linguistics* can be exploited for various purposes, for example: Alerting when hostile groups become active; The related methodology, will be explained, mimics the upgraded computerized classical system *Cognitive Behavioral Therapy (CBT)* in the context of *Social Media* and will serve as a model for further applications.

Keywords: Cognitive Behavioral Therapy (CBT), Semantics, Pattern-Matching, Biofeedback, Natural Language Processing (NLP), Neuro-Linguistic Programming (NLP), Programming Language.

Bibliography

Social Media Marketing Automation – Manage Control (2015)

Dr. Petra Dannemeyer Ralf Dannemeyer; NLP Practitioner Textbox: developing Potential with Neurolinguistic Programming; Kindle Edition 24 Jun 2016.

Dan Ophir, Computerized Legilinguistics and Psychology - Overriding the Polygraph's Drawbacks (2014), Legilingwistyka porównawcza (Polish) – Comperative Legilinguistics (International Journal for Legal Communication), Institute of Linguistics, Faculty of Modern Languages and Literature, Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland, Volume 15/2013 pp. 33-52.

Supporting Langua-technocultural Competence through Virtual Exchange

Elana Spector-Cohen - Tel Aviv University

Shannon Sauro - Malmö University, Sweden

Robert O'Dowd - Universidad de León, Spain

espector@tauex.tau.ac.il

Virtual exchange, a teaching practice that incorporates online communication technologies to link remotely located partner classes for interaction and collaboration, is a rich site for fostering second language development, intercultural competence, and digital skills (EVALUATE report, 2019). A crucial component in virtual exchange is the role of the teacher as a pedagogical mentor to support students' learning during these rich and often complex intercultural projects (O'Dowd, Sauro & Spector-Cohen, under review) where the continually shifting nature of communication technologies mediates the linguistic and cultural competences demanded of learners, also referred to as langua-technocultural competence (Sauro & Chapelle, 2017). Accordingly, in this paper, we explore how pedagogical mentoring during a three-country virtual exchange for foreign language teacher candidates supported the langua-technocultural competence of participants by examining three incidents illustrative of the following themes: (1) resolving conflict around the selection of digital communication tools whose use and accessibility varied in the respective partner countries, (2) disambiguating the different culturally-situated meanings ascribed to emojis, (3) fostering awareness of different cultural norms regarding code-switching.

References

- The EVALUATE Group (2019). Evaluating the Impact of Virtual Exchange on Initial Teacher Education: A European Policy Experiment. Available from: <https://www.evaluateproject.eu/>
- O'Dowd, R., Sauro, S., & Spector-Cohen, E. (under review). The role of pedagogical mentoring in virtual exchange.
- Sauro, S., & Chapelle, C.A. (2017). Toward langua-technocultural competences. In C.A. Chapelle & S. Sauro (Eds.), *The handbook of technology and second language teaching and learning* (pp. 459-472). Oxford: Wiley-Blackwell.

”Peugeot– motion and emotion”: טקסטים פרסומיים על לוחית הרישוי של כלי רכב כנוף לשוני

בישראל

דבורה דובינר - מכללת אורנים והמכללה האקדמית הדתית לחינוך שאנן

עיריית זאבי - מכללת אורנים ואוניברסיטת תל אביב

iritzee@gmail.com, ddubiner@gmail.com

תושבים רבים נעים יומיום בכבישים בדרכם לעבודה, לקניות, לבילויים ועוד, וכך נחשפים לגירויים לשוניים וחזותיים המופיעים על כלי הרכב הסובבים אותם (סלומון, 2007). בעשור האחרון נתפסה (תרתי משמע) מסגרת לוחית-הרישוי של כלי הרכב בישראל כמקום המשמש את פרסומאים להצגת טקסטים פרסומיים הנוגעים לכלי הרכב, לחברה המייצרת אותם ולנותני השירות לרכב. יודגש כי לפי חוק, מטרת לוחית-הרישוי היא פונקציונלית: זיהוי הרכב ובעליו. טקסים אלה ואף עיצוב הלוחית עצמה הם דוגמה לנוכחות השפה וסימנים חזותיים נוספים במרחב הציבורי. לשון אחר, הם בבחינת נדבך, חדש יחסית, בנוף הלשוני הישראלי. ככלל נוף לשוני בוחן סימנים לשוניים, חזותיים וסימנים אחרים במרחב הציבורי, ודרכם מביט בפניה של החברה (Ben-Rafael, Shohamy, Amara, & Trumper-Hechtw, 2006). מטרת המחקר היא לבחון מה מידה תפוצתם של הטקסטים הפרסומיים שעל לוחית-הזיהוי, לאפיין את האמצעים הלשוניים והחזותיים שלהם, לנתח את המסרים המוצגים בהם (First & Avraham, 2009) ולהתבונן בעיצוב הלוחית עצמה. קורפוס המחקר כולל מדגם אקראי של 1550 לוחיות שצולמו בחניוני בתי-חולים גדולים ברחבי ישראל ב-2017. במדגם עלו טקסטים פרסומיים חופפים – כל טקסט פרסומי חופף נדגם פעם אחת; סה”כ נותחו 270 טקסטים פרסומיים בניתוח תוכן כמותי ובניתוח לשוני-סגנוני. בהרצאה יוצגו השפות המשמשות את הטקסטים הפרסומיים וכפועל יוצא מכך – מעמדן, האמצעים הלשוניים-חזותיים המשרתים אותם, המסרים העולים מהם וכן סימנים חזותיים המעצבים את הלוחית. מרכיבים אלה בנוף הלשוני הישראלי הם מראה לערכים חברתיים-תרבותיים הרווחים בחברה הישראלית, ליחסי כוח השוררים, לדימוי הנהגת-המכונית וליחסים בין הנהגת-לרכב.

מילות מפתח: נוף לשוני, לוחית הרישוי, טקסטים פרסומיים, כלי רכב, החברה הישראלית

מקורות

סלומון, ה' (2007). "וכל העם רואים את הקולות": ה"עם" בזירה העממית הסוערת של "שיח הסטיקרים" בישראל. סדן: מחקרי בספרות העברית, 6, 305-342.

Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M. H., & Trumper-Hecht, N. (2006). Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 7-30.

First, A., & Avraham, E. (2009). *America in JeruSALEm: Globalization, national Identity and Israeli advertising*. Lanham: Lexington.

אפליה לשונית במערכות חינוך

יו"ר: עבד מרעי

Perceived discrimination and social rejection: A case study of an English-Yiddish-Hebrew Haredi Immigrant

Susan Joffe - Bar Ilan University & Oranim Academic College of Education

Joel Walters - Bar-Ilan University & Hadassah Academic College

waltej49@gmail.com, susanjoffe@gmail.com

Haredim are a religious minority group in Israel who avoid/limit interaction with non-Haredim, and simultaneously perceive themselves as linguistically and culturally discriminated against (Cahaner et al. 2017). Three languages with distinct social functions are prevalent among English-speaking Haredim: English, Yiddish, and Hebrew. Among these, Hebrew is often the non-preferred language due to its 'holy' status since Haredi speakers are often more proficient in English and Yiddish and less confident in Hebrew (Baumel, 2002). The present study reports a case study of a 90-minute sociolinguistic interview with a 45-year-old married man with 4 children living in Israel for 15 years after immigrating from the United States. This case is part of a larger data set which included a 130 item/5-part questionnaire administered to 300 English-speaking immigrants and interviews recorded with 55 participants. Interviewees were asked (in Hebrew) to tell their 'immigration' story and to talk about the Hebrew language. The interviews were recorded, transcribed, and analyzed for content regarding discrimination and inequality, for indicators of ambivalent identity (e.g. discourse markers, names) and for proficiency measures (complexity, accuracy, and fluency). The findings reported here focus on a single narrative about a friend's failed attempt to study engineering in a 'religious/non-Haredi' college due social rejection by his fellow students and the participant's own frustration at being judged less intelligent because of his limited Hebrew and his Haredi identity. Findings are discussed in terms of theories of perceived discrimination vs. actual discriminatory practices (Forstenlechner & Al-Waqfi, 2010; Schumann, 1986).

References

- Baumel, Simeon D. (2002) Communication and change: Newspapers, periodicals, and acculturation among Israeli Haredim. *Jewish History*, 16, 2, 161-186.
- Cahaner, L. Malach, G., Chosen, M. (2017). *Statistical Report on Ultra-Orthodox Society in Israel*. Jerusalem: Israel Democracy Institute.
- Forstenlechner, I., & Al-Waqfi, M. A. (2010). A job interview for Mo, but none for Mohammed: Religious discrimination against immigrants in Austria and Germany. *Personnel Review*, 39(6), 767-784.
- Schumann, J. H. (1986). Research on the acculturation model for second language acquisition. *Journal of Multilingual & Multicultural development*, 7(5), 379-392.

ההבניה הסמנטית של ייצוג הערבי במקראות מגזרי החינוך השונים

אושרי זיגלבוים - אוניברסיטת תל-אביב ומכללת אורנים

oshriyaffe@gmail.com

הימצאותו של קונפליקט עמוק בין החברה היהודית בישראל לחברה הערבית-פלסטינית משפיעה על התגבשותה של הזהות הלאומית בישראל על סוגיה. דיאמנט כהן (2013: 5) טוענת במחקרה כי המקור לכל המאבקים נעוץ בנרטיבים שמקורם בהבניה חברתית והם שיוצקים משמעות לסכסוך. למסרים העולים מאופן הצגת ה"אחר" בספרי הלימוד ולעמדות הסטריאוטיפיות המועברות בהם נודעת השפעה על התהליכים חברתיים ופוליטיים הנוגעים לאותו סכסוך (בר-טל, 1999: 477–478), ולהפך – מקראות הלימוד משקפות את התהליכים הללו, ומנוצלות ככלי אידיאולוגי לקידום אמונות ודעות מסוימות. מטרת ההרצאה היא להשוות באמצעות כלים בלשניים-סמנטיים (סוברן, 2006) בין יצירות המופיעות במקראות לימוד ממגזרי חינוך שונים – ממלכתי, ממלכתי-דתי, חרדי ואנתרופוסופי, ולבחון את האופן שבו מיוצגים בהן ערביי ישראל. קורפוס המחקר כלל שמונה-עשרה מקראות לימוד המיועדות לכיתות ו', והתמקד ביצירות שנכללו בחמישה מועדים לאומיים. המחקר גילה חמישה תת-מודלים המכוננים את קטגוריית העל – זהות לאומית: מודל הדת על-פיו הלאום היהודי-דתי כולל את כל בני הדת המסוימת; המודל האתני על-פיו הלאום היהודי-אתני כולל את כל בני העם; מודל השפה על-פיו הלאום העברי כולל את כל דוברי השפה העברית; המודל המדינתי המתכנס על-פיו הלאום הישראלי כולל רק את בני העם היהודי היושבים בטריטוריה הפוליטית שנקראת מדינת ישראל; והמודל האזרחי המכליל על-פיו הלאום הישראלי כולל את כל אזרחי המדינה ללא הבדלי דת, גזע או מוצא. התת-מודלים הללו אפשרו לבחון את הזהויות המובלטות בכל יצירה ואת הזהויות הנמצאות ברקע, והעלו לפני השטח את המאבק בין הקוטב המתבדל של הזהות הלאומית המתייחס אל הערבים כאל איום קיומי ואל היהודים כצודקים במלחמה על קיומם; לבין הקוטב האוניברסלי העל-לאומי המבוסס על ערכי שלום והומניות, ומאמץ את נקודת מבטו של הצד האחר.

מקורות

בר-טל, ד' (1999). הסכסוך הערבי-ישראלי כבלתי נשלט והשתקפותו בספרי הלימוד הישראליים. *מגמות*, 39(4), 445–491.

דיאמנט כהן, פי' (2013). *אנטומיה מושגית של הסכסוך הערבי-יהודי בישראל: בעקבות ניתוח סמנטי של שיח עיתונאי מאוקטובר 2000 ועד יוני 2008*. עבודת דוקטור. רמת גן: אוניברסיטת בר אילן.

סוברן, ת' (2006). *שפה ומשמעות – סיפור הולדתה ופריחתה של תורת המשמעיים*. חיפה: אוניברסיטת חיפה.

A critical EFL pedagogy: Granting the local a voice through English

Muzna Awayed-Bishara - Hebrew University of Jerusalem & Academic Arab College for Education

muznabishara@gmail.com

The paper investigates how a transformative EFL pedagogy that is based on authoring students' perspectives might serve a cultural politics of peace and social justice. Many scholars maintain that language pedagogy must play a transformative role resulting in *global cultural consciousness* and *intercultural citizenship* (Kumaravdivelu, 2008; Byram, 2011). Students are often those with the least agency in the learning process; and for Palestinians in Israel, learning English is entangled with socio-political orientations. The English curriculum encourages teachers to dialogically discuss culturally-related topics as part of promoting students' intercultural competence. However, teachers generally conduct lessons while discussing *preferred* ideas about other people, cultures, and the world offered in an authorized textbook whose content is not devoid of ideology (Awayed-Bishara, 2015). In the context of EFL classes, the ideological orientation of textbooks stifles the voice of marginal populations and perpetuates their passive subjectivity. To increase their agency, I study how teachers might foreground students' words and interpretive frames of various cultural issues discussed in the EFL classroom. Based on an ethnographic study of interviews and recorded lessons of seven Arabic speaking EFL teachers who participated in an action research in 2017/2018, I present a critical discourse analysis (CDA) of (1) interviews with teachers and (2) transcriptions of teacher-students interactions. Analysis shows how authoring students' perspectives on multicultural issues and encouraging teachers to become action researchers in their classrooms might bring about a transformative EFL pedagogy whereby students use English to make their voice heard about local/global cultural issues.

References

- Awayed-Bishara, M. (2015). Analyzing the cultural content of materials used for the teaching of English to high school speakers of Arabic in Israel. *Discourse and Society*, 1(26).
- Byram, M. (2011). Intercultural citizenship from an international perspective. *Journal of the NUS Teaching Academy*, 1(1), 10-20.
- Kumaravdivelu, B. (2008). *Cultural globalization and language education*. New Haven, CT: Yale University Press.

הכרה בשפה הערבית והגינות כלפי דובריה מביאים להרגשת שוויוניות ושייכות

רבאח חלבי - מכללת אורנים והאוניברסיטה העברית

rabah.halabi@gmail.com

במכללת אורנים, הוכנסו לפני שנתיים בתוכנית להדרה בתואר שני קורסים בערבית לסטודנטים ערבים. מחקר זה בא לבדוק את מידת השפעת השיעורים בערבית על הסטודנטים והסטודנטיות שהשתתפו בשיעורים אלה. לצורך הזה ראינתי 20 סטודנטים 13 משנה ב' ו-7 משנה א' ראיון פתוח שנמשך חצי שעה במוצע. מהממצאים עולה שהשיעורים האלה השפיעו בצורה משמעותית ביותר על המרואיינים, הן במישור הביטוי העצמי והשתתפות בשיעור והן במישור הביטחון העצמי והזהותי. כך רוב המרואיינים והמרואיינות ציינו שהשיעורים בשפה הערבית הקלו עליהם את הדיבור והשתתפות בשיעורים, במיוחד בנושאים רגשיים בגלל שליטתם בשפה, אבל גם בגלל אי נוכחות היהודים בחדר והאווירה המשפחתית בשיעורים אלה. היכולת לדיבור וביטוי עצמי גם הגבירה את ביטחונם העצמי ואף הקרינה על השתתפותם בשיעורים מעורבים בשפה העברית, לפי דיווחם. רוב המרואיינים גם דווחו שהלימוד בשפה הערבית נתן להם להרגיש גאווה בשפתם ובוהותם. הם גם הדגישו ששני הקורסים האלה סמלו מבחינתם שרואים אותם ומכירים בהם ובוהותם במכללה. הרגישו שהמכללה נוהגת בהם בכבוד ובהגינות, וזה נתן להם להרגיש יותר שוויונות ושייכות למקום ולבאים בשעריו אנשי המנהלה, מרצים וגם סטודנטים יהודים-עמיתים. הם ציינו והדגישו, ששני הקורסים האלה גרמו להם לכבד יותר את המכללה ואת האחראים עליה, כי אלה שמכירים בהם ומכבדים אותם ראויים לאותו יחס מצדם. ממצאים אלה מתיישבים עם המלצותיהם של אמארה ואחרים (2016), בהמלצות שהגישו לאקדמיה הישראלית בנושא, כאשר טענו שכבוד לשפה מכבד את דובריה ומוביל להרגשת שייכות, ולהשתלבות. זה גם משתלב עם התיאוריה של הונת (2016), שנותן מקום מרכזי לעניין ההכרה והכבוד לאחר, שמעצים את הדימוי העצמי הגאווה, שבסופו של דבר מביאה להישגיות והשתלבות והרגשת שייכות.

מקורות

אמארה, מ. ודוניצה- שמידט, ס. ומרעי, ע. (2016). השפה הערבית באקדמיה בישראל: ההיעדרות ההיסטורית, האתגרים בהווה, הסיכויים בעתיד. ירושלים: ון- ליר.

הלשכה הישראלית לסטטיסטיקה (2017).

הונת, א (2008). זלזול ומתן הכרה: לקראת תיאוריה ביקורתית חדשה. תל- אביב: הקיבוץ המאוחד.

הרצאת מליאה יו"ר: מיכל טננבאום

הזדמנות שווה או הזדמנות נוספת: שאלה לשונית בחברה רב תרבותית

עלית אולשטיין
elitezeev@yahoo.com

שוויון הזדמנויות בחינוך הוגדר על ידי יוסטמן (2014) כאפשרות להתפתחות אישית בתוך מערכת החינוך של כל אדם, ללא תלות בנסיבות מוצאו ותנאי חייו, על מנת שמימוש הפוטנציאל האישי שלו יהיה תלוי רק במאמץ שהוא מוכן להשקיע. בהגדרה מרחיבה של שוויון הזדמנויות, יש להבטיח כי ההצלחה של הלומדים במערכת החינוך, ובעקבות כך בזירה הכלכלית, לא תהיה תלויה בגורמים שאינם בשליטתם. ידע שפה הוא אחד הגורמים החשובים העשויים להשפיע על הצלחתם של הלומדים. הרצאה זו תתמקד בכישורי שפה כמעניקים או בולמים שוויון הזדמנויות. בעשורים האחרונים בולטת התופעה של ריבוי חברות רב-תרבותיות ורב-לשוניות בעולם כולו. בארצות הברית כבר ב-2020 רוב הילדים בגיל הרך אינם לבנים, ומצופה שב-2044 לא תהיה אף קבוצת-רוב בקרב הילדים במערכת החינוך. כלומר החברה בארצות הברית תהיה באופן מהותי רב תרבותית, ורב-אתנית וכך בוודאי גם חברות אחרות בארצות רבות בעולם. בחברות מן הסוג הזה תהיינה המדינות חייבות להבטיח שוויון הזדמנויות לכל. ההרצאה תתמקד במאפייני תקשורת בין קבוצות-רוב לקבוצות מיעוט, בהנחה שכולם שואפים לתקשורת יעילה ומכבדת. קבוצות המיעוט, מבחינה לשונית יכולות להיות קבוצות אתניות במעבר (מהגרים), קבוצות ילידיות שהיה עליהן להסתגל לרוב חדש אשר הגיע מחוץ לקהילה (לדוגמה הילידים באוסטרליה), קבוצות עם צרכים מיוחדים בתחום התקשורת (לקות לשונית, חוסר שמע, קשיים בדיבור), וילידי אזורים פריפריאליים עם ניבים שונים מן הניב של קבוצת הרוב. ילדים אמורים לתקשר בתוך הקהילה הקרובה להם וגם מחוצה לה עם בני גילם. הזהות האישית תופסת מקום חשוב, אך ילד המרגיש שייך לקבוצת מיעוט יפתח, לרוב, אסטרטגיות של חיפוי והסתרה וינסה להעמיד פנים של שייכות לקבוצת הרוב. מערכת החינוך והמדינה צריכות להקצות תשומות מוגברות כדי להבטיח הזדמנות שווה. התוכניות הרבות במערכת החינוך חייבות גם לקחת בחשבון את הרגישות האישית של הילדים המגיעים מקבוצות מיעוט שונות. תוכניות תגבור שונות ידונו בהרצאה וביניהן תכנית לשיפור האוריינות בקרב דוברי ערבית הנמצאים בסיכון (מחיל ואולשטיין 2017), התמודדות של ילדים עם לקויות למידה (בר-ניר, אולשטיין ושולמן 2017). תוכנית תגבור לילדים דוברי אמהרית (אולשטיין, 2017). לבסוף, ההרצאה תעלה רעיונות להכנת מערכת החינוך, המורים וההורים לתהליך של יצירת סביבה תומכת ומעודדת התפתחות לקראת שוויון הזדמנויות.

מקורות

יוסטמן, מ. (עורך) (2014). דוח חינוך: תקציב דיפרנציאלי בחינוך. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה בשיתוף עם מכון ון ליר.
מחיל, ב. ואולשטיין ע. (2017) קידום של מיומנות הבנה בעזרת תכנית התערבות אינטראקטיבית – אינדיבידואלית ממוחשבת. מחיל ואולשטיין (עורכות) התפתחות לשונית בקרב דוברי ערבית בחברה רב-לשונית, מכון מופת.
בר-ניר, א., אולשטיין, ע. ושולמן, ק. (2017) תלמידים עם לקויות למידה מורים לנו את הדרך להצלחה. רייטר, ש., קופרברג, ע. וגילת, י. (עורכים) סוגיות עכשוויות בשילוב של ילדים ובוגרים עם צרכים מיוחדים בישראל. מכון מופת.

Olshtain, E. (2017) A Head-Start Tutoring program for immigrant preschoolers: The Case of Ethiopians in Israel. Synergy, Vol 13, Number 2, ASE.

מושב מליאה

יו"ר ומנחה: יאיר אור

בעקבות ספרו של רוביק רוזנטל – מדברים תנ"ך: מעמדה של שפת המקרא בעברית הישראלית, בהיבטים בלשניים, תרבותיים וחינוכיים

רוביק רוזנטל

ruvikr@netvision.net.il

אפשר לייחס את מרכזיותו של התנ"ך בדיונים על דמותה של השפה העברית המודרנית לשורה ארוכה של גורמים תרבותיים וחברתיים. ביניהם אפשר לציין את קדימותו של התנ"ך, בהיותו הקורפוס הנרחב העתיק ביותר של מה שעתיד היה להיקרא "עברית", את מרכזיותו של ספר זה בתרבות היהודית והנוצרית, את עממיותו בהקשר היהודי-גלותי, ואת ההשפעה של הנצרות הפרוטסטנטית על התרבות החילונית היהודית. כל אלה תרמו לשאיפה הרומנטית של חלק מן הציונים הראשונים, מחיי הדיבור העברי, לשחזר את השפה הקדמונית ולחזור אל הדגם המקראי של ריבונות עברית בארץ ישראל. ספרו החדש של רוביק רוזנטל מציע מגוון עיונים בעברית התנ"כית כפי שהיא משתקפת בלשון ימינו, ומנסה לבחון את הקשר בין השתיים. מצד אחד הוא בוחן את ההיקף העצום שבו שפת התנ"ך נוכחת בשפה של ימינו, אך מצד שני, רוב הדוגמאות שהוא מביא יש בהן כדי להמחיש את השוני הרב בין השפות, בייחוד בתחום הסמנטיקה. ככלל, נראה כי הוא מצטרף למסורת המבליטה את הדמיון ומצניעה מעט את השוני – מסורת שקולה נחלש בעשורים האחרונים. נראה כי יש מקום לדיון בכמה מן הסוגיות העולות מן הספר, ולנסות להבין דרכן את תהליך התגבשותה של השפה המודרנית.

במסגרת מושב זה ננסה לגשת לשאלת הקשר בין העברית התנ"כית לזו של ימינו דרך כמה נקודות מבט: שאלת הנורמות המשתנות בתחום תרגומי ספרות הילדים, שאלת המפגש הראשוני של ילדים עם השפה התנ"כית, ושאלת גלגוליה של מילה בין לשון התנ"ך ללשון ימינו.

סדר ההרצאות:

אבירמה גולן: התלבטויות בתרגום ספרות ילדים לנוכח העברית התנ"כית

avirama23@gmail.com

זלי גורביץ': מילות פרא במקרא: מפגשים של ילד עם הלשון התנ"כית

mszali@mscc.huji.ac.il

אילון גלעד: החסידה: בין מקרא ללשון ימינו

elon.gilad@gmail.com

מגיב: רוביק רוזנטל

מושבים מקבילים ב'

העצמה ואפליה דרך נוף לשוני

יו"ר: שושי וקסמן

מקרבה להדחקה: תאית, עברית ושפות אחרות בנוף הלשוני של הערבה התיכונה

יאיר אור - אוניברסיטת תל אביב

iairgor@gmail.com

כ-25,000 פועלים מתאילנד מועסקים בישראל כעובדי חקלאות. הפועלים מגיעים לישראל לבדם לתקופה קצובה, ובסיומה הם נדרשים לחזור לארץ מוצאם. הם אינם רשאים להתאזרח בישראל ובמובנים רבים אינם נחשבים לחלק מן החברה הישראלית. עמותות העוסקות בזכויות עובדים מתעדות הפרות רבות של חוקי העבודה במשקים שבהם מועסקים תאילנדים, והאכיפה של תנאי העסקה נאותים נותרת מוגבלת. נושא ההעסקה של פועלי החקלאות עולה מדי פעם בתקשורת הישראלית, ולאחרונה חזרה סוגיה זו לתודעה עם פרסומו של תחקיר הבי-בי-סי בנובמבר 2018, שתיעד את התנאים הקשים שהפועלים מועסקים בהם. מבין חבלי הארץ השונים, אזור הערבה התיכונה עשוי לשמש מעבדת מחקר ייחודית, היות שהוא מדברי ודל באוכלוסין, ומתבסס רובו ככולו על עבודה חקלאית. כתוצאה מכך, מספר התאילנדים באזור דומה לזה של התושבים היהודים, ועל פי מקורות שונים אף עולה עליו. האזור שימש רקע לסדרת הטלוויזיה "פלפלים צהובים" (2010–2014), שנתנה שיקוף מסוים לעבודה החקלאית באזור ולחיייהם על הפועלים מתאילנד. מאז שודרה הסדרה, בעלי המשקים באזור ידעו תמורות וזעזועים, שכללו משבר כלכלי, התמודדות עם האשמות שונות בציבוריות הישראלית, שינויים בתנאי ההעסקה של הפועלים מתאילנד, וחיפוש נמרץ אחר חלופות לפועלים אלו, שנבע מקריסתו של מודל ההעסקה הישן. מחקר זה בוחן את השינויים שחלו בנוף הלשוני של האזור בין השנים 2013–2019. הוא משתמש בנוף לשוני (Shohamy & Gorter 2012; Shohamy 2009) ככלי דיאגנוסטי העשוי ללמד על מידת נוכחותן וחיותן של שפות שונות במרחב ועל שורה של סוגיות חברתיות המוצאות את ביטוין בשפה. המחקר מראה כיצד השינויים הכלכליים והחברתיים שחלו באזור השפיעו על פריסתן ונוכחותן של שפות שונות במרחב הציבורי.

Linguistic landscape of Hungarian language in Israel: heritage, usage and future

Viola Vadász - University of Pécs, Hungary & Tel Aviv University

viola.vadasz@gmail.com

According to Spolsky and Shohamy (1999) Hungarian in Israel is estimated to be a language with under 100.000 speakers. In fact, the number of those with any degree of fluency in Hungarian is very difficult to measure with a degree of accuracy and it is even more complicated to pinpoint the number of people with Hungarian origin or ethnicity. According to Bányai, (2008) Hungarians started to build an identifiable community in the 19th century. But as Surányi (forthcoming) points out, today it is very hard to distinguish a so called “Hungarian community” in Israel, because of ethnicity issues related to territorial changes in the past, intergenerational differences and issues of self-identification. Ben-Rafael (1994) found Hungarian to have high ethnic significance but a weak transmission of ‘Hungarian-ness’ to the younger generation, and sign of high language attrition. As a context framing, the research goal was not to find out the exact number of current speakers or of ethnic Hungarians, but rather to shed a light on the past and present role of the Hungarian language in Israel. The present study aims to identify and describe the appearance (and its forms) of the Hungarian language in the linguistic landscape of Israel, its position among other languages, and whether it is a living or a sleeping heritage language. The emphasis is also upon possible ways of language maintenance (development and/or preservation), and through that, the cohesion of the Hungarian community. The research was carried out with the involvement of women of Hungarian origin who have taken upon themselves roles in building links between language, identity, and relationships between the different generations. The goal is to prevent language loss or, even worse, extinction. The study ascribes great importance to the Hungarian weekend school and its leading teachers, two very enthusiastic women, who are trying to preserve the main role of the school: keeping a heritage language and culture alive in the diverse Israeli society. The study is part of a doctoral dissertation, its writing is still in progress. The field work and exploration related to the linguistic landscape of Hungarian language has been completed, the presentation provides insight to the first results. The field work for the case study of the Hungarian weekend school is still in progress, further research is to be undertaken in the future.

References

- Bányai, Viktória (2008): Magyar ajkú zsidó közösségek a világban. In: Bárdi, Nándor – Fedinec, Csilla – Szarka, László, szerk., *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*, Budapest: Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, pp. 412–417.
- Ben Rafael, Elizier (1994): *Language, Identity and Social Division: The Case of Israel*. Oxford: Clarendon Press
- Spolsky, Bernard – Shohamy, Elana (1999): *The languages of Israel: policy, ideology and practice*. Clevedon: Multilingual Matters
- Surányi, Ráchel (forthcoming): “When in Rome, do as the Romans do” – What makes Hungarian Jews stay in or leave Israel. PhD dissertation, ELTE (Hungary)

עבודה זו בוחנת את הנוף הלשוני (LL) במכללה למורים בירושלים שבה לומדים ועובדים חברי צוות וסטודנטים יהודים וערבים, כאמצעי לחשיפת אידיאולוגיות לשוניות במכללה. העבודה מעוגנת ברעיון של חקר "מיקרו-חללים" כגון מקומות עבודה או קמפוסים אוניברסיטאיים, שבהם מתקיימים חוקים ומדיניות לשון מובחנים העשויים להיות שונים מאלה הנהוגים במסגרת הגיאוגרפית הגדולה יותר שבתוכה הם נמצאים (Shohamy & Abu Ghazaleh-Mahajneh, 2012). העבודה מבוססת גם על מחקר הבודק נוף לשוני במקומות עבודה (למשל, Lüdi, Höchle, & Yanaprasart, 2010) ובסביבות חינוכיות (Gorter, 2018). בשילוט של המכללה ניתן לזהות שלוש קטגוריות, המייצגות שלוש אידיאולוגיות או עמדות לשוניות: אידיאולוגיה ציונית/כזו הדוגלת ב"עברית בלבד"; אידיאולוגיה מעורבת, המגולמת בשלטים המכילים ערבית, אך עם דומיננטיות של עברית; ואידיאולוגיה רב-תרבותית/רב-לשונית, המציגה שוויון בין עברית לערבית. את חוסר העקביות-לכאורה בין האידיאולוגיות המוצגות במכללה ניתן להסביר על ידי ייחוס מרכיבי שילוט שונים לגורמים שונים בתוך המכללה, בהתאם למחקרים המסבירים כי הנוף הלשוני בארגונים אינו חייב לשקף מדיניות אחידה המוכתבת על ידי ההנהלה, אלא את תוצאות פעולותיהם של שחקנים שונים בהיררכיה של הארגון (Lüdi et al., 2010). לחלופין, אפשר לדבר על התפתחות לאורך זמן בהרכב אוכלוסיית התלמידים ובעמדות של הנהלת המכללה, כפי שמשקף בנוף הלשוני של המכללה. יתרה מזאת, ברצף שבין התפקיד הפונקציונלי של הנוף הלשוני לבין התפקיד הסימבולי, ניתן לומר כי בשלטים מהקטגוריה הראשונה והשנייה, שבהן יש דומיננטיות של עברית, נוכחות הערבית בשילוט היא בעיקר פונקציונלית-אינפורמטיבית. לעומת זאת, בשלטים מהקטגוריה השלישית, המשקפת עמדה שוויונית יותר, הערבית עשויה למלא תפקיד יותר סימבולי, המראה על הערך שאותו מייחסים לשפה ואף לדובריה במכללה.

מקורות

- Gorter, D. (2018). Linguistic landscapes and trends in the study of schools. *Linguistics and Education*, 44, 80–85. <http://doi.org/10.1016/j.linged.2017.10.001>
- Lüdi, G., Höchle, K., & Yanaprasart, P. (2010). Plurilingual Practices at Multilingual Workplaces. In B. Meyer & B. Apfelbaum (Eds.), *Multilingualism at work: From policies to practices in public, medical and business settings* (pp. 219–242). Amsterdam, The Netherlands / Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing. <http://doi.org/10.1002/jls>
- Shohamy, E., & Abu Ghazaleh-Mahajneh, M. (2012). Linguistic landscape as a tool for interpreting language vitality: Arabic as a "minority" language in Israel. In D. Gorter, H. F. Marten, & L. Van Mensel (Eds.), *Minority languages in the linguistic landscape* (pp. 89–107). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

השימוש בנוף לשוני ככלי להגברת המודעות רב-לשונית בבתי הספר

אילנה שוהמי, סמר חאגי יחיא, שרה נאמן, מוראיה טריינס, הנה יואל סולומון, יאיר אור ומיכל טננבאום
elana@tauex.tau.ac.il, samar0502151395@gmail.com, sarahnmn11@gmail.com,
mor9666@gmail.com, hannejue@tauex.tau.ac.il, airgor@gmail.com, mtannen@tauex.tau.ac.il

בשנים האחרונות יש התייחסות הולכת וגוברת לשימוש בנוף לשוני (Linguistic Landscape) בחינוך (Cenoz & Gorter, 2017; Hayik, 2017; Malinowski, 2015). המחקר הנוכחי מתמקד בנוף לשוני ככלי לחיזוק המודעות הרב-לשונית בבתי ספר. הוא מתבסס על מושג המודעות הלשונית הרב-לשונית הביקורתית (Critical Multilingual Language Awareness) של גרסיה (García, 2017) ועל מחקרה של אלו (Hélot, 2017) העוסקים בהעלאת המודעות בהקשרים חינוכיים. המחקר בוחן התערבות החושפת תלמידי תיכון לנוף לשוני ככלי המעודד אותם להיעשות מודעים לרב-לשוניות של סביבתם ולנוף הלשוני המקיף אותם, לתעד אותם ולבקר אותם. לממצאי המחקר יש השלכות לשימוש בנוף לשוני במסגרת מדיניות חינוך רב-לשונית השואפת להגביר את המודעות של תלמידים לקיומן של שפות שונות בחברה, לתפקיד של כל שפה, וכן לטרנסלוגווינג, הכלה, קבלה, סובלנות וזכויות הקשורות בשפות אלו. המחקר, שנערך בשני בתי ספר ששפת ההוראה בהם היא עברית ובבית ספר אחד ששפת ההוראה בו היא ערבית, בנוי ממספר רכיבים שנפרסו לאורך ארבעה שיעורים כיתתיים. ראשית, תלמידים קיבלו הנחיות לצלם את הנוף הלשוני בסביבתם, ולקיים דיון בכיתה על מגוון סוגיות חברתיות ביקורתיות. לדיון התלוותה סדרת תמונות הממחישות את הסוגיות המרכזיות, בצד שורה של קטגוריות לניתוח הנוף הלשוני. בשלב הבא, תלמידים מיינו את התמונות שברשותם וניתחו את התמונות באופן ביקורתי. לבסוף, תלמידים התבקשו לבחור את אחת התמונות שצילמו ולשנות אותה כרצונם, תוך שהם מתעדים את השינוי שעשו בווידיאו ובכתב. ההשפעה של השימוש בכלי נבחנה בעזרת שאלונים פתוחים, שבהם תלמידים ביקשו לערוך רפלקסיה על התהליך, על ידי ניתוח הפרטים שבחרו לשנות והסיבות לכך, וכן באמצעות תיעוד השיעורים עצמם. הניתוח מספק נתונים אמפיריים על ערכו של כלי הנוף הלשוני להגברת המודעות הרב-לשונית של תלמידים.

מקורות

- Cenoz, J., & Gorter, D. (2017). Translanguaging as a pedagogical tool in multilingual education. In J. Cenoz, D. Gorter, & S. May (Eds.), *Language awareness and multilingualism (Encyclopedia of Language and Education)* (3rd ed.). Springer.
- Hayik, R. (2017). Exploring the perceptions of passers-by through the participatory documentary photography tool Photo Voice. *Linguistic Landscape*, 3(2), 187-212.
- Hélot, C. (2017). Awareness raising and multilingualism in primary education. In J. Cenoz, D. Gorter, & S. May (Eds.), *Language awareness and multilingualism (Encyclopedia of Language and Education)* (3rd ed.). Springer.

שיח פוליטי
יו"ר: עינב ארגמן

**המהפכה האירופית בהוראת הערבית ביישוב היהודי בתקופת המנדט: על היהודים-המזרחים והערבים-
הפלסטינים ומקומם החדש בשדה הערבית**
יונתן מנדל - אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
mendely@post.bgu.ac.il, Yonim@vanleer.org.il

בהרצאתי אתאר את המהפכה הפילולוגית ואת השפעתה על לימודי המזרחנות והערבית בגרמניה, ואת הדרך שבה הגישה הפילולוגית הגרמנית ללימודי הערבית השפיעה על תחום הידע החינוכי והאקדמי בחברה היהודית בפלסטין המנדטורית. אראה כיצד בעקבות אותו שינוי פילולוגי אירופאי עבר שדה לימודי הערבית בחברה היהודית בארץ תהליך של "לטיניזציה", שמהותו מעבר מערבית כשפה דבורה הקשורה לחיי היומיום והחברה – ככלי תקשורת – לגישה מערבית ואוריינטליסטית הקשורה בטקסט, ושלה שלושה עקרונות ברורים: דגש על הדקדוק בלימוד הערבית, קידום של ידע אקדמי אירופי בכל הנוגע למומחים ולקובעי המדיניות, ויחס לערבית כאל שפה קלאסית שערכה טמון בעבר. תוך התבססות על מחקר ארכיוני (בין היתר, בארכיון הציוני, בארכיון האוני' העברית, במחלקת כתבי-יד בספריה הלאומית, בארכיון בית הספר הריאלי, ובארכיונים באוניברסיטאות גרמניות) אטען שלימודי הערבית הושוו ללימודי הלטינית, דיסקורסיבית ולאחר מכן פדגוגית, ועל כן נתפסו כנדרשים, לא בהכרח בהיות הערבית "שפה חיה", הנשמעת ומשומשת, אלא בהיותה שפה בעלת ערכים היסטוריים, דתיים וממשמעים בעיקרם. בהרצאתי אראה כיצד שתי קבוצות של חוקרים, מורים, מומחים ואקדמאים, שילמו את המחיר על תפנית זו בהוראת הערבית: ראשית, יהודים בני היישוב הישן (רובם ממוצא מזרחי); ושנית, הערבים-הפלסטינים תושבי הארץ. מומחים משתי קבוצות אלו החלו לעבור תהליך של הדרה מתוך שדה הוראת הערבית, תהליך בעל היבטים חברתיים ופוליטיים שאת תוצאותיו ניתן היה לראות בשנות ה-30 וה-40 ואת השלכותיו ארוכות הטווח בשנים שאחרי הקמת ישראל.

תפקידה של שפה בסכסוכים בין-לאומיים – השפעת אי-ידיעת השפה הערבית על יחסם של יהודים לערבים

אור גילת - אוניברסיטת תל אביב

orgilat.im@gmail.com

השפה מהווה מרכיב משמעותי במבנה הזהות האישית והקבוצתית, ולכן היא עשויה לתפקד כמחסום בין זהויות אתניות נפרדות (Giles & Johnson, 1981). מכאן שידעת שפתו של האחר עשויה לקדם הבנה של האחר ואף להוביל להזדהות עימו (Smolicz, 1980). בעשור האחרון בישראל קיימות עדויות לעלייה בביטויי הגזענות והשנאה כלפי פלסטינים בקרב הציבור הישראלי (קרן ברל כצלסון, 2019 ; 7amleh, 2018) ובפרלמנט הישראלי בדמות 'חוק יסוד – ישראל מדינת הלאום של העם היהודי', תיקון 40 לחוק יסודות התקציב הידוע כ'חוק הנכבה' ועוד. לצד אלה קיימים גם דיווחים על עניין גובר בשפה הערבית ובלמידתה מצד האוכלוסייה היהודית הבוגרת בישראל (לויכט לחיאני, 2017). למרות חשיבות נושא השפה ביחסים בין יהודים לפלסטינים בישראל, אין בשדה המחקר התייחסות מספקת להשפעת לימוד השפה הערבית ליהודים בוגרים על אותם יחסים. מטרת מחקר זה היא לבחון כיצד אי ידיעת השפה הערבית בקרב יהודים ישראלים משפיעה על יחסי יהודים וערבים בישראל, האם לימוד הערבית משנה אותם ואם כן, כיצד. המחקר בוחן את תפקיד לימוד השפה בתהליכים של פירוק והרכבה מחדש של זהות עצמית וזהות התייחסותית, בקרב יהודים ישראלים בוגרים הלומדים את השפה הערבית. על בסיס זה נבחנת ההשפעה שעשויה להיות לתהליך זה על החברה הישראלית בכללותה. המחקר הוא איכותני ועושה שימוש במתודת מחקר מבוסס שדה. במהלך המחקר נערכים ראיונות עומק נרטיביים עם תלמידי ותלמידות ערבית מהציבור היהודי הבוגר ועם המורות והמורים שלהם, מאזורי תל אביב, חיפה והגליל. הראיונות מנותחים ומשמשים לחילוץ נרטיבים משותפים הנוגעים לתהליכי בניית זהות והזדהות בעת למידת הערבית. בהרצאה אציג מידע ראשוני העולה מהמחקר שנמצא בתהליך בימים אלה. כלולות בו עמדות שונות של תלמידי ערבית בוגרים באשר לסיבות המניעות אותם ללמוד ערבית, התהליך שהם עוברים והשינוי המתחולל בתפישתם באשר לשפה הערבית, לזהותם העצמית ולאופן בו הערבית משתלבת בזהות שלהם כיהודים. דרך סיפורים אישיים של המרואיינים, אציג תמות מרכזיות בנושא זהות ולימודי ערבית. בין התמות שאציג – 'למידת הערבית ככלי לביטוי חתרנות אישית, משפחתית וחברתית'. 'בדידותם של לומדי הערבית'. 'למי שייכת השפה הערבית?'. 'הפרדוקס בין ההשפלה ותחושת הנחיתות שבעמדת העילגות, לבין עמדת הפריבילג המנכס את שפת הילידים'.

מקורות

לויכט לחיאני, נ'. (Jul 2017 26). עלייה בביקוש ללימוד השפה הערבית: "בתי ספר חדשים נפתחים, זה מאוד מרגש". גלי צה"ל.

קרן ברל כצלסון. (2019). *דו"ח השנאה*. כפר-סבא: קרן ברל כצלסון. אוחזר מתוך דו"ח השנאה:

http://hasata.berl.org.il/?page_id=9

Mandel, Y., & Ranta, R. (2016). Foreword. In Y. Mandel, & R. Ranta, *From the Arab Other to the Israeli Self: Palestinian Culture in the Making of Israeli National Identity* (pp. ix-xiv). New York: Routledge.

7amleh. (2018). *Index of Racism and Incitement 2018*. Haifa: 7amleh.

שפה ופוליטיקה: עמדות של מורים ערבים במזרח ירושלים כלפי השפה העברית

עבד מרעי אלרחמן ונורית בוכוויץ - המכללה האקדמית בית ברל

nuritb@beitberl.ac.il, dr_abdmari@hotmail.com

דוברי הערבית בישראל מייחסים חשיבות רבה לידיעת השפה העברית, היא זוכה לעמדות חיוביות בקרבם והם מעוניינים לרכוש אותה ברמה של שפת אם. אולם מעמדם הפוליטי הייחודי של ערביי מזרח ירושלים משפיע על רכישת השפה העברית כיוון שלימוד השפה לעומקה נתפס כעשוי להשפיע על זהותם ומהווה איום על קיומם בצל מערכת החינוך המורכבת הנשלטת בידי הישראלים והפלסטינים בו-זמנית. הדילמה שעומדת בפני הערבים הירושלמים: מצד אחד, הם זקוקים לעברית כאזרחים ישראלים כדי לנהל את חיי יום-יום, אם בעבודה או במסגרת קבלת שירותים ממוסדות הממשלה והעירייה; ומצד שני, העברית נתפסת בעיניהם כשפת הכובש וכשפת עימות שנכפתה עליהם. ההרצאה מבוססת על מחקר כמותי שהשתתפו בו 111 מורים ערבים ממזרח ירושלים אשר סיימו את השכלתם האקדמית באוניברסיטת אלקודס, שישראל אינה מכירה בה כמוסד אקדמי. משרד החינוך מכיר רק בהסמכה של מוסדות אקדמיים ישראלים, על כן הם עושים הסבה אקדמית במכללות הערביות בתוך מדינת ישראל כדי שיוכלו לעבוד בבתי ספר בפקוח ישראלי. חשוב להדגיש, כי המורים במזרח ירושלים מעוניינים להשתלב במערכת החינוך הישראלית, שכן הדבר מקנה להם שכר מכובד ותנאי פנסיה משופרים מאוד בהשוואה למורים המועסקים על-ידי הרשות הפלסטינית. המחקר בחן את העמדות ואת מידת תפיסתם ונכונותם של מורים אלה לתקשר בשפה העברית כשפה שנייה/זרה. המשתתפים במחקר נתבקשו לענות על שאלון שכלל 38 היגדים המושתתים על שתי קבוצות גורמים ביחס לרכישת השפה: גורמים מקרבים (חיוביים): אינסטרומנטליים-תועלתניים, השתלבות בשוק העבודה הישראלי; וגורמים מרחיקים (שליליים): סוגיית מעמד האזרחות של התושבים, הזנחת העירייה לשירותים המוניציפליים, חוסר השקעה במערכת החינוך ועוד. ברקע דברים אלה נמצאים גם גורמים מרתיעים: היבט לאומי, השתייכות לזהות הפלסטינית, התנגדות לשליטה הישראלית. הערבים הירושלמים רואים בעברית כ'שפה פונקציונאלית' שנועדה להסדיר את חיי היום-יום שלהם במסגרת המציאות החדשה. המורים, נשואי מחקר זה, נמצאים בעיר שנקלעה לזירה פוליטית נפוצה העומדת במרכז הסכסוך הישראלי-פלסטיני. אחד הממצאים החשובים העולים מהמחקר הוא שלא קיימת התנגדות ללימוד השפה העברית או להכיר את תרבותם של היהודים אלא ההזדהות הלאומית הפלסטינית משמשת חסם לרכישתה. זאת ועוד ככל שהמורים היו מבוגרים יותר הם הכירו יותר בחשיבות ידיעת השפה העברית וגילו עמדות חיוביות יותר כלפיה. אנו סבורים כי עצם ידיעת השפה תאפשר מגע בלתי-אמצעי עם רשויות ועם יחידים בישראל ואולי תאפשר שינוי עמדות.

מקורות

- וורגן, י' (2006). החינוך במזרח ירושלים. ירושלים: הכנסת, מרכז המחקר והמידע.
- מרעי, ע' (2013). ואללה בסדר: דיוקן לשוני של הערבים בישראל. ירושלים: כתר.
- עליאן, ס' ואבו-חסיין, ג' (2012). "עמדות תלמידים בנושא רכישת העברית כשפה זרה או שנייה במערכת החינוך הערבית במזרח ירושלים", דפים, 53, עמ' 98-119.
- Obeidat, M. (2005). "Attitudes and Motivation in Second language Learning", Journal of Faculty of Education, 18 (22), pp. 1- 17.

המדיניות הלשונית בישראל – מלמעלה למטה

אבו עזאלה מחאגינה מרואן - המכללה האקדמית הערבית לחינוך בישראל, חיפה

marwan0680@gmail.com

לאורך שנים רבות, נחקקו חוקים רבים, התקבלו החלטות ממשלה והצעות חוק מהכנסת ה-11 עד ה-20 על מנת להמעיט במעמדה של השפה הערבית הן במוצהר והן בסמוי. לעומת זאת, יש הרבה מאמצים במדינה לחזק את מעמד השפה הערבית ולהקנות לה פריבילגיה ודומיננטיות על מנת לממש רב-תרבותיות מחד ולהעניק זכויות לשוניות לחברה הערבית מאידך. בהרצאה זו אני מתכוון להתמקד במוצהר הן בהנמכת מעמדה של השפה הערבית והן בהגברת הדומיננטיות שלה באמצעות שלוש קטגוריות כדלקמן:

- הצעות חוק (שנדחו או אושרו)
- חוקים ותקנות המחייבים שימוש בשפה הערבית
- החלטות ממשלה

שמירה והפרה של זכויות לשוניות

יו"ר: מוחמד אמארה

"שפה היא שפה, ולא משנה אם מדובר בעברית, ערבית או אנגלית"; רכזי שפות מובילים מדיניות חינוכית

רב-לשונית בבית הספר התיכון

ציונה לוי - אוניברסיטת תל אביב

דבורה הרפז - מכללת לוינסקי לחינוך

tzionale@education.gov.il, dharpaz100@gmail.com

ארגון הלמידה בישראל מתאפיין בחלוקה ברורה לתחומי-דעת שסביבם נוצרות תרבויות שונות. (ביברמן-שלו, 2017). גם בהוראת שפות לא התפתחה תשתית משותפת להעברת רכיבי ידע לשוניים משפה לשפה (חיים, 2014). בהרצאה נתאר מחקר שליווה יוזמה לצמצום ההפרדה הקיימת בהוראת השפות: אנגלית, ערבית ועברית ע"י יצירת תשתית משותפת שמטרתה הטמעת מדיניות רב-לשונית בבתי-הספר, ואפיונה הם תכנים ודרכי הוראתם בליווי תכנון לפעילויות משותפות. השערתנו הייתה כי ליצירת תשתית כזו נדרשת הגברת המודעות לעקרונות של שוויון והוגנות בהוראת השפות. הנחנו כי האחראים להטמעה הם רכזי השפות מתוקף היותם ממונים על הצוות הדיסציפלינרי ועל תהליכים פדגוגיים (ברק-מדינה, אבני ובן-אריה, 2011). הכשרת הרכזים כללה טיפוח כישורי הנחייה, מציאת המשותף בהוראת שפות בהתבסס על ערכים של שוויון ושל הוגנות וכן תכנון תוצרי הוראה לא רק במקצועות השפה אלא גם בתחומי הדעת האחרים. שאלות המחקר היו: כיצד לפתח מודעות של רכזי שפות לחשיבות מדיניות רב-לשונית? כיצד להגביר את מסוגלותם להטמעתה? מהם האתגרים בהטמעת מדיניות רב-לשונית בבית הספר? ומהם התוצרים המצופים? במחקר השתתפו 57 רכזי שפה מ-24 בתי ספר על-יסודיים ממגזרים שונים. המחקר התקיים במשך שנה וחצי, והופעלה מתודולוגיה של מחקר משולב כמותני ואיכותני באמצעות שאלונים וניתוח מטלות ביצוע. בתום ההכשרה 90% מהמשתתפים היו מודעים לכך ששיתוף פעולה בין רכזי השפות נחוץ לקידום האוריינות בכל המקצועות, כדברי אחת הנשאלות: "עצם היותי מורה לאנגלית ובפרט כרכזת מקצוע בבית-ספרי אל לי להסתכל נקודתית רק על תחומי האנגלית שפה שנייה כי אם על כל העניין השפתי והלשוני בבית-הספר בו אני מלמדת." 68% מרכזי השפות, פיתחו מודעות לרב-לשוניות ולחשיבותה ודיווחו על מסוגלותם להוביל תכנית בין-שפתית ובין תחומי-הדעת בבית ספרם.

מקורות

ביברמן-שלו, ל' (2017). שטחת התוכן ושטחת הפדגוגיה בתרבות תחום הדעת. בתוך ד' ענבר (עורך), *דפים*,

64 (עמ' 11-43). תל אביב: מכון מופ"ת.

ברק-מדינה, ע', אבני, ר', בן אריה, י' (2011), פיתוח מנהיגות הביניים בבית הספר, אבני ראשה.

חיים, א' (2014). העברת רכיבי ידע של כשירות אקדמית בשלוש שפות בקרב תלמידים עולים דוברי רוסית.

בתוך: ס' דוניצה-שמידט וע' ענבר-לוריא (עורכות), *צטוגי בהוראת שפות בישראל חלק א* (עמ' 149-

125). תל-אביב: מכון מופ"ת.

הערכה רב-לשונית כמשקפת שוויון בהערכה ידע תוכני

אילנה שוהמי, אנה גני, ומיכל טננבאום - אוניברסיטת תל אביב

elana@tauex.tau.ac.il, annagani@mail.tau.ac.il, mtannen@tauex.tau.ac.il

העדר דרכי הערכה של ידע רב לשוני מהווה אתגר חשוב למדיניות רב לשונית בעיקר היות ותלמידים מהגרים וקבוצות מיעוט ממשיכים להסתמך על שפות האם במשך זמן רב (Schissel, 2018, de , Shohamy, 2011). תופעה זו מתבטאת במיוחד בהערכה של ידע לימודי כאשר התלמידים אינם יכולים לבטא את הידע התוכני שלהם בצורה מקסימלית בעקבות חוסר בקיאות בשפה החדשה שאותה הם רוכשים. המחקר הנוכחי מטרתו להעריך את הידע התוכני של תלמידים כאשר מבחן מתוקנן במדעים מועבר בנוסח דו לשוני (עברית ושפות האם) לעומת קבוצת ביקורת הנבחנת רק בשפה החדשה. המחקר כלל תלמידי כיתות ט' ו-י' ששפות אימם הן רוסית או ערבית. התלמידים ביצעו מבחן סטנדרטי במדעים וכן מטלת כתיבה. לאחר ביצוע המבחנים נאספו נתונים לגבי עמדות התלמידים כלפי תהליכי ההערכה הדו לשוניים דרך שאלוני עמדות, קבוצות מיקוד ודיווח בעל פה לגבי תהליך פתרון המבחן הדו לשוני. התוצאות הצביעו על יתרון משמעותי בציונים של התלמידים שנבחנו במבחנים הדו לשוניים לעומת קבוצת הביקורת. התלמידים הביעו עמדות חיוביות ביותר כלפי המבחנים הדו לשוניים ורצון שמדיניות זו תיכנס למערכת החינוך. התגלו מספר הבדלים בין דוברי הערבית ודוברי הרוסית, בכך שהראשונים הביעו הרגשת נוחיות בשתי השפות אך בכל זאת השתמשו בשתי הגרסאות ובמיוחד במשימת הכתיבה. התלמידים דוברי הרוסית, לעומת זאת, הסתמכו בעיקר על הגרסה הרוסית והסבירו את תסכולם מחוסר יכולת להתבטא כראוי בשפה העברית בבית הספר ובכך אינם מביעים את מלוא הידע שלהם, תופעה המשפיעה על הערכתם העצמית ותחושת השייכות. למחקר השלכות רבות על מדיניות רב-לשונית בכך שלתלמידים מהגרים וקבוצות מיעוט תהיינה אפשרויות להיבחן במבחנים רב-לשוניים בתהליך רכישת העברית. הסוגייה משקפת מסר חברתי-חינוכי להגברת הצדק החברתי.

מרכיבי הזהות המשתקפים בטקסטים הספרותיים הנבחרים בתוכנית השפה והספרות הערבית לבתי הספר התיכון הערביים

את'אר חאג' יחיא - המכון האקדמי הערבי – המכללה האקדמית בית ברל

AtharHaj@hotmail.com

מלבד הנחות היסוד הפילוסופיות של הפוסטמודרניזם, שרואות ברב תרבותיות ערך נעלה שצריך לקדם אותו אנו חיים בעידן פוסטמודרני שבו חברות מכילות קבוצות שונות ומגוון תרבותיות, וזאת בשל תופעת ההגירה והקמת מדינות לאום. בניגוד לתיאוריית כור ההיתוך, התיאוריה הפוסטמודרניסטית מבקשת לשמור על המאפיינים הייחודיים של קבוצות אלה, הן ברובד הפוליטי, על ידי ייצוג הולם במוסדות המדינה ובשלטון, והן ברובד התרבותי-חינוכי, על ידי הנצחת המורשת התרבותית, שמירת הזהות הקולקטיבית, ושמירת וטיפוח השפה⁵. הערבים במדינת ישראל הם קבוצת מיעוט שמהווה עשרים אחוז מכלל האוכלוסייה, ובשביל לקדם קבוצת מיעוט זו, מחד גיסא רצוי לנקוט בחינוך רב-תרבותי, ומאידך גיסא יש להנציח את הצרכים התרבותיים הייחודיים לקבוצה זו, ובמיוחד השפה הערבית. הצורך בשימור השפה הערבית נתקל במכשולים שונים, פוליטיים, כלכליים וחברתיים, כך למשל חוק הלאום פוגע בצורה ישירה במעמד השפה הערבית, לאור העובדה שחוק זה מבטל אותה כשפה רשמית במדינה. יתר על כן, מערכת החינוך שותפה בתהליך דחיקת השפה הערבית, על ידי הדגשת חשיבות לימוד השפה העברית לתלמידים ערביים כבר מכיתה ב', על אף שזה משפיע לרעה על רכישת השפה הערבית הספרותית, שהתלמיד מתחיל לרכוש אותה רק בכיתה א' בשל המאפיין הדיגלוסי של השפה הערבית. נוסף לכך, תוכניות הלימודים במקצוע השפה הערבית מדגישות ערך השוויוניות והרב-תרבותיות, וזו מטרה ראויה לשבח, אך הן מתעלמות מערכים לאומיים ודתיים שמהווים בסיס להגדרת הזהות הקולקטיבית של המיעוט הערבי. ובמישור האקדמי, אנו עדים לאותם תהליכים של הדרת הערבית, כך למשל תכנית "אתגרים" שתמכה בהתחלה בפרויקט שימור השפה הערבית על ידי מימון קורסים בלימודי יסוד בשפה הערבית לסטודנטים במכללות ערביות, השנה בוטלו כל קורסי היסוד בשפה הערבית, והמירו אותם לקורסי יסוד בשפה העברית. במחקר שאציג בכנס, אני מתמקדת בחקר תכנית הלימודים במקצוע הספרות הערבית לחטיבה עליונה בבתי הספר הערביים, ומתכוונת לבדוק האם תכנית זו תורמת בהנצחת ערכים קולקטיביים ייחודיים לחברה הערבית, ערכים שמעצבים את הזהות הקולקטיבית, כמו הערכים הדתיים, הלאומיים וההיסטוריים. מכאן אנסה לענות על השאלות הבאות: האם הטקסטים הספרותיים שנבחרו בתוכנית זו עונים על הצורך בשימור המורשת הערבית והזהות הקולקטיבית? עד כמה הם תורמים לגיבוש הזהות הלאומית הפלסטית והערבית? אילו ערכים משתקפים בטקסטים אלה? מה הן הנחות היסוד מאחורי שינוי תכנית הספרות הערבית? ואילו טקסטים בוטלו בתוכנית החדשה?

⁵ דהאן, י (2007). תיאוריות של צדק חברתי. משרד הביטחון: ההוצאה לאור; גוסקוב, ע' (2016). למורה כבר אין עיניים בגב: משבר הסמכות החינוכית בעידן הפוסט-מודרני וקווים מנחים לשיקומה (עמ' 46-60). תל-אביב: מכון מופ"ת; אבירם, ר' (1999). לנווט בסערה: חינוך בדמוקרטיה פוסטמודרנית. ישראל: הוצאת מסדרה.

Fading Voices and Linguistic Rights

Hadas Marcus - Tel Aviv University

h_marcus@netvision.net.il

In 2004, Jonathan Eric Lewis wrote “Freedom of Speech – In Any Language,” an article in which he claimed, “There is nothing wrong with a state imposing a certain degree of linguistic uniformity...such as the case in Israel where modern Hebrew acted as a means of fostering a new, unifying national identity.” Lewis continued that “the absence of linguistic legislation allows for a great deal of creativity and flexibility. This laissez-faire attitude has served the state well.” Unfortunately, however, fifteen years later, this is no longer the case due to the recent Nation State Law, which has made Arabic-speaking communities in Israel feel discriminated against, by being socially, politically and linguistically marginalized. Despite these rather disconcerting developments, however, Israel is still far more linguistically diverse and tolerant of multilingualism compared to many other countries. To a significant degree, globalization and the takeover of dominant languages, mainly English, has caused the diminishing of unique sociolinguistic identities. The practice of linguisticide, or the forced eradication of a language without killing its speakers (mostly indigenous peoples), is a rampant phenomenon worldwide. Tireless researchers, such as Ghil’ad Zuckermann, David Crystal, and Bob Holman, have made it their mission to revitalize endangered languages that have become dormant and may vanish forever. Sadly, those geographic regions with the highest rate of biodiversity loss and species extinction are also undergoing rapid language death as a parallel process. The preservation of linguistic and cultural diversity must go hand in hand with conservation of biodiversity, before it is too late.

References

- Lewis, J. E. (2004). Freedom of speech - in any language. *Middle East Quarterly*, 11 (3), 37-46.
- Loh, J. and Harmon, D. (2014). *Biocultural diversity: Threatened species, endangered languages*. Zeist: WWF Netherlands.
- Nettle, D. and Romaine, S. (2000). *Vanishing voices: The extinction of the world's languages*. Oxford, UK: Oxford University Press.

מגדר ומיניות יו"ר: מלכה מוצ'ניק

"אמרתי לו... אז הוא אומר לי": סיפורי חיים מפי נשים ישראליות מבוגרות: השימוש בדיאלוגים מובנים

לתיאור מחלוקות

יעל זילברמן - המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

הדר נץ - אוניברסיטת תל אביב

yaelzelb@gmail.com, hadar.netz@gmail.com

בעשורים האחרונים מתקיים מחקר עשיר בדיסציפלינות מגוונות המתמקד במאפייני הזיכרון, השיח והפרפורמנס של נשים ובהצגת "העצמי" שלהן על רקע נחיתותן המגדרית. מחקרים רבים מוקדשים לבירור האופנים בהם יחסים מגדריים והיררכיים מיוצגים ומובנים סמלית בדיבור ובהיגוד (storytelling) וכן באסטרטגיות הלשוניות בהן משתמשות נשים כדי להתנגד ליחסי כוח בלתי שוויוניים ולדיכוי, ולהנכיח את קולן. במקביל מדגישים חוקרים שונים כי הדיבור הנרטיבי אינו רק משקף את העולם הקיים אלא מהווה גם אמצעי יצירתי ואקטיבי לבניית עולמות דיסקורסיביים ולתמרון מציאות חברתית נתונה (Johnstone, 1987). אחת הדוגמאות המובהקות לכך היא השימוש בדיאלוגים מובנים (constructed dialogue) ('דיבור ישיר') באמצעותו המספרת מגלמת דמויות שונות המשוחחות ביניהן. בדומה לנעשה במחזאות ובקטעי דו-שיח בפרוזה לסוגיה, השימוש בדיאלוג מובנה הוא בגדר פעולה יצירתית באמצעותה המספרת נעה בין דמויות ותקופות שונות והופכת את הריאיון למעין תיאטרון פוליפוני של הזיכרון (Peled, 2018). לכן, עצם שמו של המושג השגור 'שיח מדווח/מצוטט' (reported speech) בהקשר זה הוא מטעה, היות ש'הציטוט המדווח' הוא למעשה דיבור שעבר טרנספורמציה, רה-קונטקסטואליזציה והמחזה בתהליך ההיגוד, ועל כן הדיאלוג המובנה הוא פיקטיבי במהותו (Tannen, 1989). בהרצאה זו נתמקד בשימוש שעושות נשים ישראליות מבוגרות ממגוון רקעים ומוצאים בדיאלוגים מובנים לתיאור מחלוקות עם דמויות סמכותיות בסיפורי החיים שלהן. הדיאלוג העימותי מהווה מעין דו-קרב מילולי שבו הדמויות המומחזות מתחרות ביניהן מי תגיד את המילה האחרונה ודעתה של מי תוצג כצודקת יותר. נדגים כיצד המספרות משתמשות בדיאלוגים מסוג זה כדי להבנות את זהותן ואת מעמדן בשיח, לתת תוקף לתפיסות עולם ולערכים חלופיים ולהאדיר את פועלן (זילברמן, 2018).

מקורות

זילברמן, י' (2018). זהות מקצועית בהיסטוריה אורלית של עובדות רווחה ילידות מרוקו. עיונים: כתב עת רב-תחומי לחקר ישראל, 30, 113-144.

Johnstone, B. (1987). 'He says... so I said': Verb tense alternation and narrative depictions of authority in American English. *Linguistics*, 25(1), 33-52.

Peled, K. (2018). The theater of memory: Direct speech in Palestinian oral history. *Memory Studies*, 1-16.

Tannen, D. (1989). *Talking voices: Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse* (Vol. 26). Cambridge: Cambridge University Press.

**עצמית אמיתית, עצמי כוזב – לשון פנייה והכניות (דזיגנציות) הוריות כמתווכות זהות מגדרית וזהות הורית
בכינות הפרקטיקה ההורית אצל הורות טרנסג'נדריות דוברות עברית**

מיקי פרי - אוניברסיטת חיפה

permiki@gmail.com

טרנסג'נדריות היא מונח המתאר אי-הלימה בין המין הביולוגי (זכר, נקבה) לבין המגדר (אישה, גבר). נשים טרנסג'נדריות MTF הן נשים שנולדו בגוף זכרי ומזדהות כנשים. חלק מן הנשים הטרנסג'נדריות החלו את תהליך ההתאמה המגדרית לאחר הקמת משפחה (Haines, Ajayi & Boyd 2014). תהליך התאמה מגדרית אצל הורות טרנסג'נדריות הינו תהליך אישי ומשפחתי מורכב, אשר לעתים מתרחשת בו הבנייה מתמדת של זהויות, בעיקר של הזהות ההורית ושל הזהות המגדרית. זהות הורית הנה רב-מימדית וכוללת את הייצוג המנטלי של היחיד כהורה (אמא, אבא), את ייצוג הילדים את ההורה ואת תפקידי ההורות. ההכניות ההוריות הנבחרות בקונסטלציה משפחתית ייחודית זו משמשות גם כייצוגים תקשורתיים של זהות (Petit, Julien & Chamberland 2017). במחקר נרטיבי על חוויות הורות של טרנסיות בישראל, המבקש להשמיע את קולן הייחודי של הורות אלה, בחירת ההכניה ההורית הועלתה כחלק מן הדיאלוג עם הילדים בתהליך ההתאמה המגדרית. בנוסף, מתוך היות העברית שפה ממוגדרת, המנכיחה זהות מגדרית דיכוטומית במרחב הדיסקורסיבי, עלה השימוש בלשון פנייה גברית או נשית כמבטא קבלה של המגדר החדש, או שימור של התפקיד ההורי והמגדרי הקודם כ"אב – גבר". המשתתפות העלו מספר אסטרטגיות מגדריות בשיח: מתן הסכמה רק לילדיהן לפנות אליהן בלשון זכר לאחר השינוי, בניגוד לדרישה משאר בנות המשפחה והסביבות החברתיות לכבד את המגדר הנבחר ולפנות אליהן בלשון פניה מתאימה – לשון אישה, דיבור בלשון זכר רק בנוכחות הילדים, מענה בלשון ניטרלית בעת שיחה עם הילדים לשם הפחתת דיספוריה מגדרית ושימור תחושת "עצמי אמיתי" בעת שיחה עם הילדים הפונים אליהן בלשון זכר. בהרצאה ייסקרו ויובאו דוגמאות של בחירת ההכניות ההוריות ושל לשון הדיבור והפניה של הורות טרנסיות במרחבים שונים (הוריים, משפחתיים וחברתיים) כחלק מן התהליך המורכב של איזון בין זהויות.

מקורות

ברשטלינג, א. (2012). "בכל יש מגדר": על תפקיד העברית בכינון הגוף והזהות הטרנסג'נדרים סוציולוגיה ישראלית, יד (1), 135-156.

Haines, B. A., Ajayi, A. A., & Boyd, H. (2014). Making trans parents visible: Intersectionality of trans and parenting identities. *Feminism & Psychology, 24*(2), 238-247.

Petit, M. P., Julien, D., & Chamberland, L. (2017). Negotiating parental designations among trans parents' families: An ecological model of parental identity. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity, 4*(3), 282.

מטרת הצגה זו הינה לשתף בממצאים הנוגעים בשפה ומגדר מתוך עבודת הדוקטורט שלי. עבודה זו חקרה נרטיבים של אנשים בעלי מגדר לא קונפורמי. שאלת המחקר הייתה כיצד חווים אנשים אלו את חייהם מעבר לדיכוטומיה המגדרית, מה המשמעויות שהם מעניקים לחוויות אלו וכיצד הן מעצבות תחומי חיים אחרים. למרות השכיחות הבלתי מבוטלת של אנשים בעלי מגדר שאינו קונפורמי, קיים מעט מחקר בנושא בעולם ובארץ בפרט. מתוך כך בחינת ההיבטים הייחודיים בשפה בהקשר לאוכלוסייה זו, כמעט ולא נבחנה. שתי פרספקטיבות תאורטיות מנחות את המסגרת התאורטית העומדת בבסיס המחקר זה: התיאוריה הקווירית (Queer theory) ותיאוריית ההבניה החברתית של המיניות (Social Constructionism Theory). שתי התיאוריות עוסקות באופן נרחב בשפה כאמצעי להבניית מציאות בכלל ובהקשר של מיניות ומגדר בפרט. המחקר איכותני ונערך על פי הגישה הנרטיבית. אוכלוסיית המחקר כללה 18 משתתפים/ות שגויסו באמצעות פורומים באינטרנט, דגימת "כדור שלג" ומעורבותי בקהילה. ממצאי המחקר עולה, כי המרואיינות עושות שימוש בשפה על מנת להביע את אי התחייבות לקטגוריה מגדרית גבר/אישה. הדבר בא לידי ביטוי בפועל על ידי שימוש בריבוי קטגוריות זהות מגדריות ומיניות להגדרה העצמית ושינוי קטגוריות אלו לאורך זמן. כמו כן חלק מן המרואיינות מדברות ומבקשות שיפנו אליהן בלשון פניה מעורבת המשלבת יחדיו לשון זכר ונקבה. ברמת הקהילה, ישנו שימוש במעין "שפה פנימית" מרובת עגה כמו גם מילים לועזיות מורכבות הלקוחות מן האקדמיה. קיים מתח דיאלקטי ברמת הפרט כמו גם ברמת הקהילה בשימוש בשפה על מנת להביע אי התחייבות לקטגוריות מגדריות ולפרק היררכיות מגדריות מחד, אל מול הצורך בהגדרות על מנת לתקשר מנגד. תקשורת זאת מהותית במיוחד מתוך הצורך והרצון של הקהילה ביצירת שינוי חברתי.

References

- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality: An introduction*. London: Penguin Books.
- Moya, P.M.L.(2000). Introduction. In P.M.L. Moya & M.R. Hames-Garc'ia (Eds.), *Reclaiming identity* (pp. 1-26). L.A: University of California Press.

שיח ודפוסית תקשורת ורבאלית ובלתי-ורבאלית בקרב נשים בפוליטיקה: המקרה של נשים ערביות בפוליטיקה המקומית בישראל

רנא זהר - המכללה האקדמית תל-חי, המכללה האקדמית עמק יזרעאל ואוניברסיטת חיפה

ranazaher@gmail.com

ההרצאה שלי תדון בשיח ודפוסית התקשורת של נשים ערביות חברות רשויות מקומיות בישראל. פוליטיקה היא תחום שהחברה מתייגת כגברי, והוא אכן נשלט על ידי נוכחות גברית מסיבית, ומונחה ע"י התנהגויות ורבאליות ובלתי ורבאליות גבריות. למרות מספרן המועט במיוחד של הנשים בפוליטיקה המקומית, 14% מכלל חברי הרשויות המקומיות בישראל (מרכז המחקר של הכנסת, 2018), האתגרים שעמדו בפניהן אינם מועטים. נשים מצאו את עצמן לפעמים במצב שהכריח אותן "לדבר כמו גבר" כדי להיחשב כפוליטיקאיות אפקטיביות או להיצמד לסגנון דיבור יותר נשי שלא הוערך מספיק (Blankenship and Robson, 1995). המחקר שעליו ההרצאה מבוססת שואף לכסות את הפער בידע שלנו על ההתנהגות הורבאלית והבלתי ורבאלית של הנשים הללו, ולבדוק איך הן משתמשות בכלים האלה כדי לפלס את דרכן בדיוני המליאות שלרוב מנוהלים על ידי גברים ולהשתתף בדיונים באופן אפקטיבי, כששאלות המחקר הן: מהו השיח של הנשים הערביות הפוליטיקאיות המקומיות? מה הם דפוסית התקשורת המגדרית הורבאלית והבלתי ורבאלית של הנשים הערביות החברות ברשויות המקומיות? ואיך הדפוסים האלה תורמים להצלחתן בהשגת מטרותיהן התקשורתיות? המתודולוגיה של המחקר הינה איכותנית. איסוף הנתונים התבצע על ידי תצפיות בנציגות ציבור במליאות המועצות שלהן, וראיונות אחרי התצפיות. היותי חברת מועצת עיר בעצמי בעבר הקל עליי את תהליך איתור המרואיינות, וקריאת שטח המחקר. הגדרת דפוסית התקשורת המגדרית מבוססת על מסגרת תיאורטית ואנליטית של ביטויים מילוליים ולא מילוליים שנאספו ממאמרים רבים בתחום (Grebelsky-Lichtman, 2017). מסגרת זו ממפה מגוון רחב של דפוסים מגדריים-מילוליים ולא מילוליים כגברית או נשית ומציעה מודל תקשורת-מגדרי משולב. אני מאמינה שלממצאי ומסקנות המחקר (שטרם הסתיים) יהיו השלכות על הגדרת השיח והתקשורת הפוליטית האפקטיביים, ויצילו תמונה הוגנת יותר למציאות הלשונית-חברתית של נשים ערביות בפוליטיקה, ועשירה יותר מאשר החלוקה הדיכוטומית הקלאסית של גבריות-נשיות בהקשר הפוליטי, דבר שאמור לעודד נשים במיוחד, והחברה בכלל לחשוב מחדש על ההגדרות האלה.

References

- Blankenship, J.; Robson, D.C. (1995). A "feminine style" in women's political discourse: An exploratory essay, *Communication Quarterly*, Volume 43, Issue 3
- Grebelsky-Lichtman, T. (2017). Female politicians: a mixed political communication model, *The Journal of International Communication*, 23: 2, 272-297
- The Knesset Research and Information Center (2018). *Equal representation for women in local government-The situation in Israel and in a comparative perspective*.

מורכבות רגשית בהקשרים לשוניים

יו"ר: דבורה שכטר

תמורה ביחס למילות טאבו

תמר לוז גרבר - אוניברסיטת חיפה

tami.luz.garber@gmail.com

וסת היא טאבו אוניברסלי ובשל כך תופעה טבעית-ביולוגית נשית ומחזורית הופכת לתופעה מגדירה וממדרת. הספרות ההלכתית עסקה במשך כל הדורות בחוקי הנידה, אולם הספרות היפה נמנעה מן הנושא. נדיר למצוא אזכור של התמה בספרות היפה בכלל ובספרות העברית בפרט. זהו נרטיב חדש המשקף חשיפה של מוסכמה תרבותית מושתקת. המסורת יצרה דיכוטומיה בין פוטנציאל ההולדה ומצוות "פרו ורבו" לבין תפיסת וסת כהפרשה נחותה וטמאה. תופעת החילון אפשרה את חשיפת התמה והוצאתה אל מרחבי שפה ודימוי חדשים. המילים "מחזור" ו"נידה" הן מילים יופמיסטיות. בספר בראשית מכונה התופעה "אורח נשים", ו"דרך נשים", ביטויים המעידים על מצב אופייני ושגור. ספר ויקרא מתייחס אל זיבת הדם בתיאור חוקי ההגבלה והנידוי. במהלך השנים רווח הביטוי "נידה". בעברית המודרנית נוספו הביטויים "מחזור-חודשי", ובסלנג: "מחורבנת", "דגל אדום" ו"הדודה שבאה לבקר". באנגלית יש ביטוי ייחודי לווסת הראשונה, ובעברית אין. שימוש במילה "וסת" בספרות מעיד על תעוזה וחדשנות. המילה אינה נפוצה גם בשפה הדבורה והיא מעוררת הסתייגות ורתיעה. בהרצאה אסקור את השתנות השפה מהתנ"ך ועד ימינו, מופעי וסת בספרות ואומנות החושפת את התמה במרחב הציבורי. בראשית המאה העשרים ייצוגי התמה הופיעו ברמז ובעקיפין. יצירות בודדות חשפו אישה נידה או הליכה למקווה. משנות התשעים של המאה העשרים התרבו מופעי התמה וחשפו בשפה קונקרטי ומטפורית ועולם סמנטי שלם. בשנים האחרונות חל תהליך איטי של יציאה ממרחב הטאבו. הנושא עדיין סמוי, אך ניכרת פריצה של הדיסקרטיות סביב התמה תוך חשיפה גוברת בשיח הציבורי בישראל. מופעי וסת ספרותיים חושפים מטא-נרטיב המשקף הקשר תרבותי, חברתי וסמיוטי (וסרפל, 1991; ינאי ורפפורט, 2001; דגלס, 2010). היחס כלפי הווסת משקף נורמות חברתיות המעידות על חברה בתהליך השתנות.

מקורות

- דגלס, מ' (2010 [1966]). טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו (תר': י' סלע). תל-אביב: רסלינג.
- וסרפל, רחל (1991), "הנידה כסמל זהות וכמשאב כוחני", משפחות בישראל, עריכה: לאה שמגר-הנדלמן ורבקה בר יוסף, ירושלים: אקדמון, אוניברסיטה העברית, 239-256.
- ינאי, ניצה ורפפורט, תמר (2001), "נידה ולאומיות: גוף האשה כטקסט", התשמע קולי, ייצוגים של נשים בתרבות הישראלית, עריכה: יעל עצמון, תל אביב: הקיבוץ המאוחד, ומכון ון ליר, 213-224.
- סיקורל, ע"א (2017). תמונת מחזור, עיונים בשיח הווסת בישראל. המכללה האקדמית ספיר.
- קריסטבה, ז' (2005). כוחות האימה מסה על הבזות. תל-אביב: רסלינג.
- רובין, נ' (1995). ראשית החיים. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- Laws, S. (1990). Issues of Blood: The Politics of Menstruation. London: Macmillan.

Language, Empathy, and (Inter)Subjectivity

Samir Khalaily - Al-Qasemi College & Zefat Academic College

samirkhsamir@gmail.com

This talk aims to present an argument for the hypothesis that that different uses of proper names or pronouns encode different emotive and cognitive attitudes toward the Other and the Ego/Self. The lexicalization of the concept of MOTHER in vocative sentences and use of the diminutive form of proper names, especially in motherese, for example, constitutes a fundamental component in the human conceptualization of love, empathy, and positive affective attitudes. Vocatives featuring the Palestinian Arabic (PA) noun *maama/yamma* and the Hebrew noun *maame* exhibit the expressive power of positive emotions such as empathy in natural language via proper name-shift strategy in which you address the other by “your” name to express a positive attitude and *intimate* relation. The lexicalization of the interdependence of the Self-Other relation is further manifested by the grammaticalized use of the PA nominal *mahsuubak* ‘your considered’ instead of the unmarked form *ʔana* ‘I’ in self-reference expression. The semantic import in using *mahsuubak* is the extension of speaker’s ego and since the felicity condition of its use necessitates the *equal* ranking-status between the speaker and the addressee, the ego of the other (addressee) is also *reinforced* by implication. The use of the honorific *hadirtak* (‘you’), however, implies *distancing* the addressee from the speaker, and hence turns its use to be a *formal* address. The linguistic landscape of first and second/third perspective will be further elaborated. The talk concludes by drawing some theoretical implications related to the proper treatment of proper names, the first-person perspective, and Buber’s ethical philosophy and its relevance to education.

References

- Buber, Martin. (1970). *I and Thou*. A translation with a prologue ‘I and you’ and notes by Walter Kaufmann. New York: Scribner’s Sons.
- Salje, Lea. (2017). Thinking about you. *Mind*, Vol. 126, Issue 503, pp. 817-840.

Native versus Second Language: A Bilingual's Emotional Experience in Conflict Areas

Nur Kassem - Hebrew University

nur.kassem@mail.huji.ac.il

Research conducted on emotional expression in bilinguals suggests that language use modulates emotional expression: A native language is more emotionally laden, and people tend to use and memorize more emotional words in their first language in comparison to their second. Also, bilinguals perceive communicating in their first language as more emotionally accurate. Physiological measures have corroborated these findings – emotional expressions presented in the first language elicited larger skin conductance responses than equivalent expressions in the second language. The proposed research will examine the relationship between language, emotional experience and presentation, in a conflict area where the second language is emotionally loaded.

Methods: 20 Arab Israeli participants were videotaped telling autobiographical emotional stories in both Arabic, their first language, and Hebrew, their second language. They later watched their recordings and were asked to continuously rate how positive or negative they felt while telling the story. Skin conductance and heart rate measures were collected in both phases. Out of the 160 stories recorded, 40 stories were chosen (20 narratives, each told in both languages). Each story was edited in two formats: a video-only format and a full audio-and-video format. In the second stage of the experiment, four analytical processes will be applied. 1) Four bilingual judges will detect emotional words in both languages. 2) American subjects, naïve to the task, will be asked to rate the valence of each video from the facial expressions in the video only format 3) Participants' ratings of their emotional experience and (4) physiological measures will be compared between the stories in both languages. Preliminary results will be presented in the conference.

השימוש בפועל "רוצה" כמשקף מתחים בשיח טיפולי בין קלינאיות תקשורת לבין ילדים

גונן דורי-הכהן - אוניברסיטת מסצ'וסטס באמהרסט

עירית מאיוסט-אברמוביץ' - אוניברסיטת חיפה

ברכה ניר - אוניברסיטת חיפה

gonen@comm.umass.edu, bnir@univ.haifa.ac.il, irit.mayost@gmail.com

מחקר זה מעוגן בניתוח שיח מוסדי ועוסק במפגשים בין קלינאיות תקשורת לילדים. מטרת ההצגה הנוכחית היא לאפיין את השימוש בפעלים מודאליים, ובייחוד בפועל ר.צ.ה, הנפוץ ביותר בקורפוס. הקורפוס הוא של הקלטות וידאו של 8 ילדים עם קלינאיות, שתומללו ונותחו באמצעות גישות שונות של חקר השיח, הכוללות חקר השיחה, פרגמטיקה, ודקדוק דיאלוגי. מתוך ראיונות שנערכו עם הקלינאיות עולה, כי חלק משמעותי ממטרות הטיפול הוא עידודם של הילדים ליזום שיחה תוך שהם מביעים את רצונותיהם. בחינת מדגם ההקלטות מראה, כי הקלינאיות משתמשות במבעים דוגמת "אתה רוצה לעשות X" כדי לכאורה לעודד את רצון הילד. ניתוח השיח מעיד על כך שלעתים, השימוש במבע זה נועד אכן כדי להבנות רצון משותף לקלינאית וילד. פעמים אחרות, כאשר המטפלת שואלת לרצונו של הילד, הוא מביע רצון השונה מרצונה של הקלינאית, המבוסס על הנחות מוסדיות שמקדמות את המפגש הטיפולי. כך, בדוגמה אחת, קלינאית שואלת לרצון הילד להוריד את מעילו כאשר היא זו המעוניינת בפעולה. באותה הדוגמה, הקלינאית והילד מצליחים להגיע לעמק השווה, כשהקלינאית מקבלת את רצון הילד ועוזרת לו, באמצעות משאבים שפתיים, להסביר את רצונו ולוותר על רצונה (הילד נשאר עם המעיל). פעמים אחרות, בייחוד כשהרצון של הקלינאיות הוא ביחס לדיבור, הן עלולות לכפות את רצונן על הילד. ניתוח זה של השימוש בפועל ר.צ.ה במפגשים בין קלינאיות תקשורת לילדים מחדד את ייחודיותן של אינטראקציות אלה: הן נועדו לשפר את השימוש בשפה דרך השימוש בשפה עצמה. הניתוח גם תורם להבנת אינטראקציות מוסדיות בעברית, אינטראקציות בין מבוגרים לילדים, ובייחוד אינטראקציות טיפוליות בתחום שכמעט ולא נחקר בעבר. מחקר זה מבהיר את חשיבות השפה המשמשת את הקלינאיות במפגשים בינן לבין הילדים.

מושבים מקבילים ג'

הנגשה רב תרבותית בלימוד שפות

יו"ר: מוניקה ברוידו

קולות הסטודנטים בכיתה רב-תרבותית – היבטים לשוניים, פדגוגיים ותרבותיים בהוראת העברית כשפה

שנייה בסביבה מתוקשבת

אירנה בלנקי-קרלין - מכללת לוינסקי לחינוך והמכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

Irenab16@gmail.com

ההרצאה תתמקד בהצעת דגם של למידה שיתופית בתחום הוראת העברית כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת, תדון ביתרונותיה של למידה זו (Vygotsky, 1978; בלנקי-קרלין, 2018), ותתייחס להיבט הרב-תרבותי שבה כחלק מתפיסה העומדת בבסיס הוראה מגיבת-תרבות (Gay, 2010). דגם הלמידה השיתופית הופעל בקורס הסמסטרילי החדש "לומדים ומלמדים – הוראת העברית כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת" בהתמחות בלשון העברית כשפת אם במגזר היהודי ובהתמחות בלשון העברית כשפה שנייה במגזר הבדואי במכללת קיי בשנת הלימודים תשע"ט במטרה לקיים למידה משמעותית. ייחודו של הקורס היה בכך שבמסגרתו לימדו הסטודנטיות היהודיות את הסטודנטים הבדואיים עברית כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת ללא מפגשים פרונטליים בהנחיה מקוונת צמודה של המרצה. בקורס השתתפו 33 סטודנטים: 12 יהודיות ו-21 בדואים. הכיתה חולקה לצוותים: כל צוות יהודי היה אחראי להוראתו של צוות בדואי אחד. מטרת הקורס היו להקנות לסטודנטיות מהמגזר היהודי כלים להוראת העברית כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת תוך התמקדות בהבעה בכתב; להעשיר את כתיבתם בעברית של הסטודנטים מהמגזר הבדואי בסביבה מתוקשבת; לעודד אינטראקציה, שיתוף פעולה ושיח רב-תרבותי בין שני המגזרים ועוד. לאורך הסמסטר נעשה שימוש קבוע באתר הקורס במודל, שהיווה פלטפורמה לימודית לכולם. במהלך הלמידה וההוראה התמקדו הסטודנטים בקריאה ביקורתית של מאמרים אקדמיים בתחום הוראת העברית כשפה שנייה; בפיתוח מיומנויות הכתיבה; בנייהול הדיונים בפורומים ועוד. היהודיות בנו מטלות לבדואים, בדקו אותן, נתנו עליהן משוב וכד'. לסיכום, הלמידה השיתופית בקורס נמצאה יעילה, והיא הובילה להישגים משמעותיים בתחום הוראת העברית ולמידתה כשפה שנייה בסביבה מתוקשבת בקרב הסטודנטים. כמו כן, בקורס נוצר מפגש מעניין בין שני המגזרים, שהביא לשיתוף פעולה ולשיח רב-תרבותי פורה ביניהם. יודגש כי הסטודנטים היו השותפים העיקריים בקורס, והם השפיעו על אופיו ועל תכניו.

מקורות

- בלנקי-קרלין, א' (2018). למידה שיתופית בהוראת עברית כשפה שנייה במגזר הבדואי במכללת קיי. *Hebrew Higher Education*, 20, 99–106.
- <https://www.dropbox.com/s/jsgdyd6by4yfupm/HHE%2020%20Blanky-Karlin.pdf?dl=0>
- Gay, G. (2010). *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research and Practice* (2nd ed.). New York, NY: Teachers College Press.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge: Harvard University Press.

"כמהגרת, להיות מורת מהגרים זה לעמוד מול מראה" - תפיסתן החינוכית של מורות מהגרים שהן

מהגרות בעצמן

עדי בינס - המכללה האקדמית בית ברל ואוניברסיטת בר אילן

adibinhas@gmail.com

ההרצאה תעסוק בזהותן ותפיסותיהן החינוכיות של מורות מהגרים שהן מהגרות בעבודתם עם תלמידיהם מהגרים בבית הספר. הספרות התיאורטית עליה התבסס המחקר הם התופעות של זהות היברידית בעידן של טראנס לאומיות, גלובליזציה ורב-תרבותיות ועל השפעתם במערכת החינוך. בנוסף, תוצג מדיניות מערכת החינוך בישראל כלפי תלמידים מהגרים. מתוך הספרות עולה כי העדרה של מדיניות אחידה ונגישה משפיעה על ההתנהלות "בשטח" ויוצרת מציאות בה המדיניות נקבעת הלכה למעשה "מלמטה למעלה" על ידי המורים. המחקר התמקד במורות מהגרים שהן מהגרות בעצמן והעלה את השאלות – מהם הדפוסים המאפיינים מורות מהגרים שהן מהגרות וכיצד מתגבשת תפיסתן החינוכית בעבודה עם מהגרים לאור ניסיון האישי? המתודולוגיה בה נעשה שימוש שאובה מהמחקר האיכותני, ובמסגרת התבסס המחקר על השיטה הנרטיבית, תוך יישום שיטת "מנגנוני הברירה" שפיתחה ספקטור-מרזל (2011) שכולל ניתוח של סיפורי המורות על פי מספר מרכיבים: הכללה, השמטה והשתקה, חידוד, השטחה וייחוס משמעות הולמת. אוכלוסיית המחקר כללה 15 ראיונות עם מורות שהן מהגרות ותיקות, שעלו לישראל בשנות ה-90 ומלמדות עולים כיום (2017). המורות מלמדות בשלושה בתי ספר על יסודיים, בעלות ניסיון רב בהוראה ומלמדות מקצועות שונים. ממצאי המחקר הראו כי תפיסות המורות מאופיינות ברצף הנמצא בין דפוס של אינטגרציה (היברידיות) בתפיסת הזהות, ודפוס של פיצול (חוסר היברידיות) בזהות התואמות את תפיסת כור ההיתוך. התפיסות הללו באות לידי ביטוי בגישתן החינוכית ובפעולותיהן עם התלמידים. מסקנות המחקר הן שמורי מהגרים שהם מהגרים הינם אוכלוסיית מורים ייחודית שיכולה לסייע בתהליכי קליטת מהגרים בבתי ספר. רצוי היה כי מערכת החינוך וקובעי המדיניות יעשו שימוש מושכל במשאבי הידע התרבותי, שפתי וחברתי שמביאות עמן המורות תוך מתן הכשרה פרופסיונאלית למורות אלו. במידה והמורות מעוניינות בכך, הן יכולות לקחת תפקיד ייחודי כמורות עולים.

References

- Berry, J. W. 1992. "Acculturation and Adaptation in a New Society." *International Migration Review* 30(1): 69-85
- Levitt, P. and Jaworsky, B.N (2007) "Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends", *Annual Review of Sociology*, 33, pp: 129-156
- Spector-Mersel, G. (2011) "Mechanisms of Selection in Claiming Narrative Identities: A Model for Interpreting Narratives" *Qualitative Inquiry* 17: 172-185

Evaluation of the book *Terra Brasil* – Course of language and Culture – Teaching of Portuguese as a foreign language

Irith Freudenheim - Tel Aviv University

irith@mail.com, levy4@mail.tau.ac.il

With increasing interest in Portuguese language acquisition worldwide, this study focuses on the evaluation the textbook *Terra Brasil* (TB) used for teaching Portuguese (Brazilian variant) and “Brazilian Culture” in the course offered by the Brazilian Cultural Centre (BCC) in Tel Aviv. It briefly highlights linguistic policy of the Brazilian Ministry of Foreign Affairs worldwide, yet centers its discussion on the cultural/linguistic policies of the BCC in Tel Aviv (with its particularly heterogeneous sociolinguistic context). In an effort to expand the discussion about the rationale “behind the scenes” *vis-a-vis* the selection of this specific course book, this paper theorizes it attests to providing learners a linguistic thread for reflection about equality, identity issues, linguistic belonging and imaginary boundaries between cultures. Aiming at exposing learners to diverse sociolinguistic contexts, as they coexist in Brazil, TB serves as a tool to actively engage in target language & culture learning, rather than promote passive absorption. TB addresses Brazilian humor, polemic and contemporary social issues, thus shedding light onto the role of analytical thinking skills versus rote memorization in language acquisition. Despite failing to bring up Brazilian ethnic minorities’ linguistic rights, the course book serves as a tool to facilitate the creation of a collective imagery of Brazil - a cultural bridge - with all what such an exercise may possibly encompass. Linguistic policy of the BCC and TB reach beyond fine lines of academic L2/3/4 teaching, it challenges learners to embark on a sociolinguistic discussion of Brazilian contemporary social/political issues, while learning Portuguese.

Keywords: *Terra Brasil*; Cultural Centre; linguistic policy; sociolinguistic diversity; humor; Israel-Brasil

References

- Kramsch, C. (2013). Culture in foreign language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research, 1*(1), 57-78.
- Krause, R. (2014). Humour—An ‘Important Spice to Use in Teaching’. *On Humour and Its Uses in English as a Foreign Language Classrooms*.
- Wilson, R. (2013). Another language is another soul. *Language and Intercultural Communication, 13*(3), 298-309.

עברית על המוקד יו"ר: עירית קופפרברג

השיח המגדרי בכנסת: האם ניתן לדבר על שוויון?

מלכה מוצ'ניק - אוניברסיטת בר אילן

muchnm@gmail.com

הבדלי מגדר בחברה מורגשים היטב בתחום הפוליטי (Rahat & Itzkovitch-Malka, 2012), והם משתקפים בשימוש בלשון ובשיח הציבורי (Formato, 2014). מכיוון שהשפה העברית מסומנת במלואה בהתאם למגדר, אפשר להניח שהבדלים מסוג זה יבלטו בה יותר מאשר בשפות אחרות. שינויי מגדר אחדים התקבלו בעברית בשנים האחרונות (Muchnik, 2015), ומכאן שיכולנו לצפות שהם ישפיעו על השיח הפוליטי. ייצוג הנשים בכנסת מצומצם מאוד מאז היווסדה. אולם בבחירות 2015 מספרן עלה ל-32, ואף שמדובר ב-26.6% בלבד מתוך 120 חבריה, זהו שיפור משמעותי בהשוואה לשנים קודמות. הצלחה יחסית זו הייתה עשויה לגרום לנראות רבה יותר של הנשים. יתרה מזו, היא עוררה ציפייה לשינוי בשיח המגדרי, באופן שיהפוך לשוויוני יותר. במחקר הנוכחי נבדקו כל השיחות שהתנהלו במליאת הכנסת ה-20 בחודשיים הראשונים לעבודתה, כלומר בחודשים מאי-יוני 2015. הבדיקה כללה בין השאר את נושאי הדיונים, כמות השיח, העלאת נושאים מגדריים לדיון, דרכי פנייה והתייחסות לחברות הכנסת, סטריאוטיפים מגדריים וכינויים אינקלוסיביים ואקסקלוסיביים. שאלות המחקר היו: האם הפניות לגברים ולנשים נעשות באמצעות השם הפרטי, שם המשפחה או התואר? מי מעלה נושאי מגדר לדיון וכיצד הם נענים על ידי שאר חברי הכנסת? האם ניתן לגלות בשיח סטריאוטיפים מגדריים גלויים או סמויים? מי מאריך יותר בשיח? מי נכנס יותר לדברי האחר? מי נוזף במי? ולבסוף – האם ניתן לדבר על שוויון מגדרי בשיח המתנהל בכנסת ישראל?

References

- Formato, Federica. 2014. *Language Use and Gender in the Italian Parliament*. PhD dissertation. Lancaster University.
- Muchnik, Malka. 2015. *The Gender Challenge of Hebrew*. Leiden: Brill.
- Rahat, Gideon & Reut Itzkovitch-Malka. 2012. "Political representation in Israel: Minority sectors vs. women." *Representation* 48 (3): 307-319.

מי נתן למדינת ישראל את שמה?

הדר פרי - אוניברסיטת בר אילן

hadper@gmail.com

הדיון הציבורי על השם שיש להעניק למדינה שתקום החל בעיקר מכ"ט בנובמבר, יום ההצבעה על תוכנית החלוקה, ונמשך עד 14 במאי 1948, יום ההכרזה על המדינה. עלו הצעות רבות למדינה שבדרך, כגון יהודה, ציון, עבריייה, ארץ-ישראל, ישורון, עבר, מדינה, ישראלייה, ישראלית, יהודייה, כרמלייה, ציונה, ארץ, מדינת היהודים ומדינת העברים. בפולמוס על שם המדינה השתתפו רבים: אנשים מן השורה, אנשי רוח, רבנים, אישי ציבור ומנהיגים יהודים בתפוצות. יש ששלחו את ההצעות למערכות עיתונים, ויש ששלחו את ההצעות במישרין למוסדות ההנהגה של היישוב. היו אף שפרסמו מאמרי דעה בעניין שם המדינה. ב-12 במאי השתתפו עשרה חברים ממנהלת העם בישיבה שעסקה בקביעת שם למדינה. אין ספק שהשמות שהועלו בתקופה מאז פרסום תוכנית החלוקה עמדו להצעה, ובהם השם ישראל. דוד בן-גוריון היה הראשון שהציע את השם ישראל. בהתחלה השם נשמע מוזר, וההצעה התקבלה בקור רוח. רובם לא הביעו התלהבות מהשם, אבל נותרו רק עוד 48 שעות עד ההכרזה, והיו דברים דחופים יותר על הפרק. בחירת השם הועמדה לבסוף להצבעה. שבעה מתוך עשרת המשתתפים הצביעו בעד השם ישראל. היו רבים שזקפו לעצמם את הגיית השם ישראל. ובהרצאה זו אציג את השמות שהוצעו למדינה שבדרך ואת האישים שהציעו את השם ישראל למדינה שרק קמה, כגון הסופר אהרן ראובני, אחיו של יצחק בן-צבי, והפרופ' נפתלי טור-סיני, חוקר המקרא והלשונות השמיות, ושעמד בראש ועד הלשון באותה העת. כמו כן אציג את הפולמוס סביב ראשוניות קביעת השם ישראל.

מקורות

בליבוים, רבקה, "היא מדינת ישראל": השיח הציבורי על שם המדינה, ירושלים תשע"ח.
ראובני, אהרן, "מענייני הזמן: א. המדינה, מה שמה?", מאזניים, ו (תש"ח), עמ' 127–129.

**"הציבור, אבשלום היקר, יודעת את כללי העברית" – המקרה המסקרן של הניסיון לשנות את הסתמי
בעברית ללשון נקבה והתגובות אליו
יונתן מלאמנט - האוניברסיטה העברית
ymalament@gmail.com**

השפה העברית מכילה בתוכה הבדלים מגדריים במספר רכיבי שפה, בהם שמות עצם ופעלים, כאשר במקרים רבים צורת הזכר משמשת כ"ברירת המחדל" עבור הצורה הסתמית. בעשור האחרון נשמעות יותר ויותר קריאות לשנות את מבנה הדקדוק המסורתי של העברית, בשם האידיאולוגיה הפמיניסטית והשוויון בין המינים. קריאות אלה, והדיון שנעשה בעקבותיהן, נעשה ברובו בקרב קבוצות מצומצמות של פעילים חברתיים, פוליטיקאים ובעלי עניין בשפה כמו עורכים, אנשי תקשורת ובלשנים. בצד אחד, ישנן פעילות (ומעט פעילים) בעלי אג'נדה פמיניסטית מוצהרת, אשר בפועל, בדיבור ובכתב, משנות את כללי הדקדוק בשפה, ומשתמשות בלשון נקבה, היכן שלפי הכללים המקובלים יש להשתמש בלשון זכר. פעילות אלה, שהבולטות בהן הינן ח"כ מרב מיכאלי והעיתונאית רומי נוימרק, מסבירות את השימוש בעשיית צדק היסטורי, בהנחת הנשים במרחב הציבורי, ובצורך לתקן מה שהן רואות כ"אנכרוניזם" בשפה. התגובות אל ניסיונות אלה מגיע משני כיוונים. הראשון, הוא מכיוונום של פעילים ובלשנים (רובם גברים) שמרנים, בהם מבקר הספרות דורון קורן והבלשן העברי הפופולרי אבשלום קור. אלה דוחים את התופעה, כניסיון להכניס בכוח אידיאולוגיה פוליטית לתוך מרחב ה"לא-פוליטי" של השפה העברית, כפי שהם רואים אותו, חשש מ"כאוס בשפה", ופגיעה באסתטיקה הפנימית, לתפיסתם, של השפה העברית, כפי שהתקיימה מאז ימי התנ"ך. תגובה נוספת מגיעה מכיוונה של האקדמיה ללשון, הבוחרת לרוב בקו שמרני בסוגיות של רפורמות מגדריות בשפה העברית. עם זאת, בעשור האחרון נעשו מספר שינויים בכיוון, חלקם סימבולים, כמו ימי עיון והודעות לתקשורת, וחלקם אף בהחלטות קונקרטיות לגבי השפה. בהרצאה אני אבחן את התפתחות התופעה, את האידיאולוגיה מאחוריה, אנסה להראות את החידושים הלשוניים שהפעילות מציעות בשפה העברית ואבחן את התגובות השונות שהן מקבלות.

מקורות

אלמוג, שולמית. "ואותן השמות עומדים לדורות על עברית, מגדר ומשפט", מחקרי משפט, 2002, כרך יח, עמ' 373-398, אוניברסיטת בר-אילן.

הלפרין-קדרי, רות. "ושיננתם לבניך - ולא לבנותיך: הרהורים מן העבר השני של המחיצה, על הכללה והדרה של נשים בשפת ההלכה", מחקרי משפט, 2002, כרך יח, עמ' 373-398, אוניברסיטת בר-אילן.

Ehrlich, Susan, and Ruth King. "Gender-based language reform and the social construction of meaning." *Discourse & Society*, 1992, page 151-166, SAGE Publications.

יוזמות לשוניות בהקשרי פליטים

יו"ר: דניאל גלאי

מגדל בבל העומד על ראשו – בית ספר לשלום של הפליטים בלסבוס

צביה ולדן - אוניברסיטת בן-גוריון

zviwal@gmail.com

בעקבות משבר ההגירה משנת 2014, מוגדרים כיום כפליטים כ- 59.3 מיליון בני אדם. למעלה מ-5 מיליון מתוכם הם פליטים סורים, קורבנות מלחמת האזרחים העקובה מדם הנמשכת מאז 2011. כמחציתם ילדים ובני נוער מתחת לגיל 18. האי לסבוס ביוון הפך לאתר מרכזי שאליו מגיעים הפליטים בדרך הים, בתקווה להמשיך משם לאירופה. באי שני מחנות, שבהם התנאים קשים משאת, ואין בהם כל מענה לילדים. עבור ילדים אלה ייסדו בשנת 2017 אנשי חינוך ישראלים את בית הספר לשלום. היוזמים הם ערבים ויהודים, חברי תנועת הבוגרים של השומר הצעיר ובוגרי תנועת הנוער אגיאל, שלהם ניסיון בשיתוף פעולה ביוזמות חינוך. השליחים מהארץ הקימו את המקום, והם מדריכים את המורים ומלווים את בית הספר, אך אינם מלמדים בו בעצמם. צוות המורים כולו פליטים, והכיתות נחלקות על-פי שפות האם של הילדים – ערבית, דארי, כורדית וצרפתית (בעיקר לקונגולזים). הילדים לומדים שפה ומדעים בשפות המוצא שלהם, וכן אנגלית. מדובר בדגם ייחודי שעל אפיוניו נעמוד בהרצאה, וכך נבחן גם את השפות הנוצרות בתוך מגדל בבל הלא שגרת, שהמרואיינים – תלמידים, הורים ומורים - הגדירו כ'בית שני' ואפילו כ'גן-עדן'. צוות מאוניברסיטת בן גוריון התבקש לערוך מחקר הערכה של בית הספר. בצוות שני עובדים סוציאליים - פרופ' אפרת הוס, העומדת בראש הקבוצה, ד"ר איתן שחר מומחה במצבי פליטות, שתי פסיכולוגיות – פרופ' סמדר בן אשר ופרופ' שפרה שגיא, ואני הבלשנית שבחברה.

לימוד עברית כפעולה פוליטית: הוראת שפה למבקשי מקלט בישראל

יעל גולן ויולי הצופה - האוניברסיטה העברית

yael.gaulan@gmail.com, yulianat202@gmail.com

תפקידו המסורתי של האולפן הוא הוראת השפה העברית לצד הקניית ערכים תרבותיים ולאומיים, וככזה הוא מהווה אתר חשוב לתברות המהגרים המגיעים לארץ (גולדן 2003, שלום, 2012). אוכלוסיית מבקשי המקלט מאריתריאה וסודן מהווה אתגר למסגרת המוכרת, בהיותה לא יהודית ולא ציונית, ארעית במרחב ודחוייה על ידי הממסד (ירון ואחרים, 2013), ועם זאת היא נזקקת לכלים הלשוניים לתפקוד היומיומי. הוראת עברית לקהילות האלה מעוררת שאלות עקרוניות שנוגעות לתפקיד של האולפן ביחס לאוכלוסיות מודרות, לא מערביות, שאינן יכולות להזדהות עם הנרטיבים המוטמעים בחומרי הלימוד הרגילים. אנו טוענות שבמיטבה היא מייצרת אלטרנטיבה של ממש לאולפן הקלאסי, הן במובן הפדגוגי והן במובן הפוליטי. המחקר שלנו מתאר את המסגרות השונות שבהן מתקיים הלימוד, שמופעל לרוב על ידי ארגוני זכויות אדם ברחבי הארץ: המורות והמורים מלמדים בהתנדבות והם חסרי הכשרה מקצועית, התנאים החומריים בכיתה ירודים, ועד לאחרונה לא היו בנמצא חומרי לימוד מותאמים. הספרים הזמינים היו ספרי אולפן רגילים, שנועדו ללומדים משכילים בעלי מטען תרבותי מערבי, מתוך מטרה לשלב אותם בחברה הישראלית ולהטמיע בהם סט ערכים רלוונטיים. באמצעות ראיונות עם 12 מורות ומורים, אנו בוחנות כיצד נוצרת פדגוגיה חדשה כתוצאה מתנאי המפגש הייחודיים: מפגש בין לומדות ולומדים מתרבויות רחוקות, בעלי השכלה מקוטעת, יחס אמביוולנטי לישראל ותחושה חריפה שנוכחותם כאן זמנית ולא רצויה; ומורות ומורים חסרי ניסיון וחדורי מוטיבציה שנושאים בתפקיד כפול – כסוכנים של החברה השלטת אך גם כחלק ממוסדות ביקורתיות שמנסים לייצר אלטרנטיבה לאותה חברה. ניתן לראות כיצד בתנאים הללו כיתת לימוד העברית הופכת למרחב קהילתי שיחד עם הקניית השפה באופנים יצירתיים מספק כלים אורייניים בסיסיים ומידע חיוני למיצוי זכויות, ומהווה מקור לתמיכה רגשית ולהעצמה פוליטית.

מקורות

- גולדן, ד'. 2003. "ועכשיו, כמו ישראלים אמתיים, בואו נקום ונשיר": הוראת השפה הלאומית למהגרים רוסים בישראל. מגמות, כתב עת בין-תחומי במדעי החברה, מב, עמ' 388-411.
- שלום, צ'. 2012. לימוד עברית בארץ ישראל ובתפוצות: היבטים פדגוגיים, מכונת הדבור בתור מורה לשפות: פה מדברים עברית ש' יזרעאל (עורך), הוצאת אוניברסיטת תל-אביב ע"ש חיים ורבין. עמ' 114-142.
- Yaron, H., Hashimshony-Yaffe, N. and Campbell, J. (2013), "Infiltrators" or refugees? An analysis of Israel's policy towards African asylum-seekers. *International Migration* 51: 144-157.

”שפת האם ושפת האם החורגת”; השתקפות חוויית ההגירה הפליטות בראי השפה בקרב נערים מבקשי

מקלט מאפריקה בכפרי נוער בישראל

מעייין בורשטיין - אוניברסיטת תל אביב

maayanburstein@gmail.com

הגירה הנה תופעה אוניברסלית המקפלת בתוכה שינוי גדול עבור המהגר. בגיל ההתבגרות חובר תהליך ההגירה המייצג מעבר בין עולמות, למעבר בין עולם הילדות לעולם הבגרות ומזמן אפשרויות חדשות לבחון ולעצב זהות. השפה מהווה רכיב משמעותי של זהות, זיכרון ותרבות, הן סימבולי והן קונקרטי, ויש בה כדי לשקף תהליכים רגשיים הקשורים בתהליך ההגירה ובדינמיקה תוך נפשית ובין אישית (Glik-Schiller, 1991; Mirsky, 2013). להגירה ללא משפחה מאפיינים ייחודיים (King, 2012). יתרה מכך, בישראל המחקר אודות מהגרים הוא רחב אמנם, אולם מרביתו עוסק בחברת הרוב ובתרבות הרוב, ובמהגרים המוגדרים כעולים. המחקר הנוכחי מבקש לשים זרקור על אוכלוסייה שולית יותר: מהגרים אפריקאים, לא-יהודים, בסטטוס של מבקשי מקלט, צעירים ובודדים, הנקלטים בכפרי נוער בישראל. לאלו, כולל תרבותם, שפתם, וזהותם, אין מקום במרחב הישראלי, ושוליותם היא רב ממדית. תוך הסתמכות על תיאוריות סוציולוגיות, סוציו-לשוניות ופסיכולוגיות, מבקש המחקר לאתגר את המודלים המוכרים העוסקים בהגירה, ולבחון מגוון מרחבי ביניים בהם שרויים נערים אלו: בין תרבויות שונות, זהויות, שפות, בין הילדות לבגרות, בין הפליטות לשייכות. מטרת המחקר היא להבין לעומקו את התהליך הייחודי שהם עוברים, את מיטביותם הרגשית, את זהותם המתגבשת, ואת נקודות המגע בין תהליכים אלו לבין היבטים לשוניים (שימור שפה, אובדן שפה, חילופי קודים). הממשק בין התחומים הללו מאגד בתוכו נושאים הייחודיים לישראל כמו החיים בכפרי הנוער וכן נושאים גלובליים כמו הגירת צעירים בודדים והתהליכים אותם הם עוברים. שיטת המחקר היא משולבת (Creswell, 2013); בסך הכול יכלול המדגם 180 נערים; 60 מהגרים-בודדים מאפריקה, שנקלטו בכפרי נוער. וכן: 60 מהגרים בודדים מברה"מ לשעבר, שהגיעו לישראל במסגרת פרויקט נעלי"ה וקבוצת נערים ילידי ישראל. החלק הכמותי יכלול שאלונים העוסקים בהגירה, שפה, זהות קבוצתית, מיטביות רגשית ותחושת שייכות לכפר הנוער. בחלק האיכותני ירואיינו בראיונות עומק מובנים למחצה. בנוסף, ירואיינו אינפורמנטים אשר עבדו עם הנערים המהגרים מאפריקה לאורך שהותם בישראל.

צדק בהקשרי הוראת שפות

יו"ר: רוזלי סיטמן

English Teaching/ Learning as a Journey

Faisal Sawalha - משרד החינוך, מחוז דרום, מרכז החינוך

Maha Alawdat – המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

faisal.nayef@gmail.com, mahagaboa2008@gmail.com

Teaching a foreign language is a journey into another world, and like any journey, it starts and ends at home. This is very important for pupils from communities that feel alienated and marginalized, especially when teaching a language of leading countries, whose culture is different from the students'. Technology has made this journey easy and affordable. Our presentation will focus on ways of making this journey possible by exposing Bedouin students in the Negev to other cultures around the world in order to learn English properly even though they struggle with learning two other languages and English almost reflects nothing of their culture. We will present the initiative experiences of two schools: *Al-Azasma Elementary school* and *Kseifa Abu Rabe'a Junior High*, whose students are doubly marginalized as residents of unrecognized villages and as members of conservative, patriarchal minority within a minority. In both schools, English teachers exposed students to English through some projects they started on their own to let students enjoy learning the language along with exploring other worlds and cultures, starting from their own culture. They also created equality and fairness among students and their mates in other cultures. This presentation further focuses on how students learned English differently, what methods used, and what advantages students gained. The outcome was encouraging; students learned English as well as learning many things about other cultures and theirs.

References

- Abu-Saad, K, Horowitz, T, & Abu-Saad, I. (2011). *Weaving tradition and modernity: Bedouin-Arab women in higher education*. Ben Gurion University of the Negev Press.
- Abu-Rubiyya, S, Al-Athauna, F, & Al-Bador, S. (1996). Survey of Bedouin Schools in the Negev. Retrieved from <https://adva.org/wp-content/uploads/2015/02/SURVEY-OF-BEDOUIN-SCHOOLS-IN-THE-NEGEV1.pdf>
- Eyal, Y, Hasan, S, Frankel, M & King, J. (2016). Promoting Economic Growth and Development of the Bedouin Population in Southern Israel: Education. Retrieved from https://brookdale.jdc.org.il/wp-content/uploads/2018/01/738-16_eng_summary.pdf
- Dr. Maha Al-Awdat, Abu Rabi'a High School, Ksaifa and Kaye College of Education Faisal Sawalha, Inspector of English, Bedouin Sector, Southern District

”איך אומרים אנגלית בערבית?” – הפוטנציאל הרב-לשוני של תוכניות ”לימוד משותף”

דפנה יצחקי, מיכל טננבאום ואילנה שוהמי - אוניברסיטת תל אביב

dafna.yitzhaki@gmail.com, mtannen@tauex.tau.ac.il, elana@tauex.tau.ac.il

ההרצאה תדווח על ממצאי מחקר אשר עקב אחר סדרת מפגשים במסגרת יוזמה חינוכית חדשה המכונה ”לימוד משותף” בה למדו אנגלית יחד צמד כיתות ו’ משני בתי-ספר – בית ספר יהודי וערבי – בשכונות סמוכות בעיר רמלה. ”לימוד משותף” (Shared Education) הוא גישה חינוכית אשר פותחה בצפון אירלנד לקידום שותפויות בין בתי ספר מזרמי חינוך שונים באותו מרחב גאוגרפי, במטרה לשפר הישגים לימודיים ולקרב בין קבוצות בחברה (Gallagher, 2016) ומיושמת בישראל ביוזמתו ובתיווכו של המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט”ח). המחקר בדק את דפוסי השימוש בשפות השונות (אנגלית, ערבית, עברית) בסדרה של חמישה מפגשי לימוד (של 90 דקות), את מאפייני הלימוד מבחינת סגנון ההוראה ואת האופן בו חווים התלמידים את המפגשים כזירת מפגש עם האחר/ת ושפתו/ה וכן בהקשר להוראת השפה האנגלית. ממצאי המחקר מראים כי הלימוד המשותף הינו זירה המזמנת אינטראקציה רבה ועשירה בין שלוש שפות, מפגש פתוח עם ”האחר/ת” וכן הוראה מגוונת ולא פרונטלית. ניתוח מעמיק של תמלולי השיעורים – באמצעות מערכת קודים אשר פותחה עבור מחקר זה – מגלה מערך מורכב של עירוב לשוני (Translanguaging) בין שלוש השפות לצרכים פדגוגיים ולהבעת סולידריות, כמו גם להצפת מצבים של חוסר נוחות וחשש מפני ה”אחר” ושפתו. הממצאים יידונו בהקשר יישומי ותיאורטי:

- (1) הפוטנציאל להטמעת תוכניות ”לימוד משותף” באופן רחב יותר במערכת בקרב גילאי לומדים שונים, בהקשרים גיאוגרפיים אחרים ותחומי דעת נוספים, תוך הצגת ממצאים ראשוניים ממחקר בזירות נוספות.
- (2) תרומת המחקר לדיון במושג Translanguaging הן ככלי פדגוגי, והן כרעיון תיאורטי לבחינת סיטואציות רב-לשוניות בזירות חינוכיות בהקשרים מורכבים מבחינה חברתית ופוליטית.

מקורות

- Gallagher, T. (2016). Shared education in Northern Ireland: school collaboration in divided societies. *Oxford Review of Education* 42(3), 362-375.
- MacSwan, J. (2017). A multilingual perspective on translanguaging. *American Educational Research Journal*, 54(1), 167-201.

התאמת אוצר המילים בספרי ערבית כשפה שנייה לסטנדרטים של בחירת אוצר מילים

היפאא מוג'אדלה - המכללה האקדמית לחינוך, אלקאסמי

haifamag@gmail.com

תُمَثל המפרדות عنصرًا محوريًا في برامج تعليم اللغة العربية للناطقين بغيرها. إذ من خلالها ينكشف الناطق بغير العربية على اللغة، وعلى ثقافة أهلها. وكلما تعلّم مفردات عربية أكثر، ساعده ذلك على تلبية حاجاته التواصلية اللغوية. وتشكّل المفردات جزءًا رئيسيًا من كتب تعليم اللغة العربية المخصّصة للطلاب اليهود في المدارس العبرية في إسرائيل.

يقوم تعليم مفردات اللغة العربية للناطقين بالعربية على مبادئ عدّة، منها أنّ تعليم المفردات يتمّ كجزء لا يتجزأ من النصّ، وليس من خلال قوائم منفصلة عن السياق. فضلًا عن مبدأ التدرّج في تعليمها، بحيث يزداد عدد المفردات التي تُقدّم للتلاميذ من مرحلة تعليمية إلى أخرى. وكذلك مبدأ التكرار حيث يجب أن تتكرّر المفردات التي تمّ تدريسها في المراحل التعليمية السابقة (مשרد الحינוך، 2014).

نظرًا إلى العدد الكبير من المفردات في اللغة العربية والتي يصعب على متعلّم اللغة أن يتعلّمها جميعها، كان لا بدّ من انتقاء عدد معين منها ليُعتمد في الكتب التعليمية. مع ضرورة أن يكون الانتقاء وفق معايير محدّدة من شأنها أن تجعل تعليم هذه المفردات سليمًا يُلبّي حاجات متعلّمي اللغة الثانية.

تهدف هذه الورقة إلى فحص مدى ملاءمة المفردات الواردة في كتب «العربية» وهي الكتب المعتمدة رسميًا من وزارة التربية والتعليم في تعليم اللغة العربية لطلاب المرحلة فوق الابتدائية من الناطقين بالعربية في إسرائيل-لمعايير انتقاء المفردات؛ والوقوف على درجة تواتر تلك المفردات؛ ورصد المجالات والحقول الدلالية للمفردات الأكثر حضورًا في كتب العينة.

اعتمدت الدراسة معايير انتقاء المفردات التي وضعها (Richards, 2001)، وهي: (1) شيوع المفردات Common Vocabulary (2) القابلية للتدريس Teach Ability (3) التشابه Similarity (4) قابلية الورد Availability (5) الشمولية Coverage (6) القوة التعريفية Defining. كما اعتمدت قائمة عبد الباري (2011) للمفردات العربية، والتي قُسمت وفق الحقول الدلالية للمفردات، فاشتملت على 20 حقلاً دلاليًا. تمّ اختيار هاتين القائمتين تحديدًا لأنهما الأكثر ملاءمة للسياق الثقافي الاجتماعي في إسرائيل.

المراجع

عبد الباري، م. (2011). *تعليم المفردات اللغوية*. عمان: دار المسيرة.

مשרد الحינוך (2014). *عربيت، تكنيت ليموديم לחטיבת הביניים ולחטיבה העליונה בבתי הספר העבריים*, משרד החינוך: האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים.

Richards, J. C.; (2001). *Curriculum development in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

אומנויות, זהויות, שפות
יו"ר: אורלי חיים

The Association between Individuality and National-Political Issues in the Literary Works of Contemporary Palestinian Female Writers

Dina JA Obaid - Al-U'la Organization & Bar Ilan University

dina_abied@hotmail.com

The aim of this study is to examine the connection among female individuality and national-political issues in contemporary Palestinian women's writing who live in Israel, West Bank, and diaspora. By analyzing a representative set of works written since 1987 by selected popular Palestinian female writers living in Israel, West Bank, Jordan and the United States, this study seeks to discern the various stylistic and thematic ways through which the writers connect personal (including women's private experiences and patriarchal social relationships), and national-political issues (including those that relate to home and exile, nation and nationality, and collective identity). The study will investigate how Palestinian female writers in different geographic and cultural locations connect female individuality with nationality not to establish the national Palestinian identity; rather, they combine the two to establish their female identity. My research will investigate how the writers negotiate the challenges of the emergent ethnic, gender, and religious complexities they live with, using combined rational and emotional debates based on women's real lives and experiences, their female bodies, and discourses of reason in a quest for their female identity. The research assumption is that in order to examine the connection among female individuality, religion, and political issues, it is necessary to examine the literary works written by women writers from a variety of geographical locations in order to achieve a more coherent, reliable, and valid study that relates to and represents the range and variety of Palestinian women writers as much as possible.

Containing and Articulating Multitudes: A Phenomenological Study of Immigrant Identity through Translingual Poetry

Rachel Laiflang - Tel Aviv University

rachel.laitflang@gmail.com

Global migration is on the rise and with this, so is the spread and intermingling of multiple languages along with the cultures and traditions they carry. Currently, more than 240 million people in the world are estimated to be international migrants. The impact of immigration on host countries is often visible at the macro socio-political level. However, as the numbers continue to escalate, it is worth focusing on immigration at the individual level – the changes that take place in the ways they perceive, identify and express themselves. This study takes a sociolinguistic approach to the study of immigrant identity through translingual poetry of two poets of Indian origin, Meena Alexander and Sujata Bhatt. Poetry is often inspired by personal experiences, and this subjective, honest and reflective nature makes it a unique source of data because it is deeply expressive and yet also relatable and accessible. The primary objective of the study was to analyze multilingualism in immigrant, translingual poetry. A secondary objective was to identify the creative strategies that foreground the poets' immigration experiences and rich linguistic repertoire. Thirdly, the study investigated the unique experience and implications of immigration on *Indian women*. Carefully selected poetry was analysed using Interpretative Phenomenological Analysis to reach a more nuanced understanding of the connections between language, identity and migration. The findings revealed insightful connections and relationships between techniques and themes, language and identity, and the phenomenon of multilingualism in the context of immigration.

Keywords: immigration, identity, translingual literature, language

References

- Akhtar, S. (1999). The immigrant, the exile, and the experience of nostalgia. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1(2), 123-130.
- Bohórquez, P. (2009). Psychic and ethical dimensions of language loss. *Journal of Intercultural Studies*, 30(2), 157-172.
- Kellman, S.G. (2000). *The translingual imagination*. London: University of Nebraska Press.
- Vijaya, R.M., & Biswas, B. (2016). *Indian immigrant women and work: The American experience*. New York, NY: Routledge.

שתי שפות ועוד אחת: עברית, ערבית ואמנות במוזיאון – מקרה בוחן
ורד חרותי - הפקולטה לאומנויות – המדרשה, המכללה האקדמית בית ברל
veredheruti@gmail.com

הרצאה זו מבוססת על תיאור ודיון במקרה בוחן שהתקיים בפקולטה לאומנויות – המדרשה במכללה האקדמית בית ברל, שמתייחס לקורס ייחודי שנפתח לראשונה: דיאלוג רב-תרבותי במוזיאון, במסגרת לימודי החינוך לאומנות. במדרשה לאומנות לומדים בשנים האחרונות כ- 35% סטודנטיות ערביות, דבר ששינה את האקלים הלימודי – העיוני-אקדמי, המעשי ואת אופני ההתנסויות בהוראת אומנות. כדי להנכיח את השפות והתרבויות השונות נבנה קורס ייחודי זה בשיתוף פעולה עם מחלקת ההדרכה של מוזיאון הרצליה וגלריית אום אל פחם. במהלך הקורס נחשפו הסטודנטיות לתכני ואופני הדרכה מוזיאליים, ובנו מערך של הדרכה דו-לשונית לנוער מקלנסואה ומרעננה, כאשר המוזיאון/גלריה מהווים אכסדרה למפגש הרב-תרבותי. עברית וערבית שימשו באופן שוטף בקורס ובמהלך ההדרכה בשני המרחבים. אל 2 השפות הצטרפה השפה האמנותית, כשפה אוניברסלית, מגשרת ומתווה מפגש בין תרבויות ושפות. בהרצאה אתייחס לשאלה כיצד הסביבה המוזיאליית העכשווית המורכבת מיצירות שהן ביטוי לקולות אותנטיים של אינדיבידואלים, מאפשרת מפגש עם ריבוי תפיסות עולם, מעודדת ביטוי, פרשנות אישית והבניית משמעות אל מול יצירות האומנות. אתמקד בסוגייה כיצד הגישה הרב תרבותית מובנית בתוך השיח הדיאלוגי במוזיאון לאומנות עכשווית, תוך דגש על הנכחת 2 השפות. במקביל אתייחס לקונפליקט שנמצא במרחב המוזיאלי: מחד, המרחב המוזיאלי כמרחב המזמין רב-קוליות המבוססות על פרשנויות ולא על פרשנות אחת ומאידך המרחב המוזיאלי כמציג ומשמר היררכיות. אתאר את התהליך שעברו הסטודנטיות – היהודיות והערביות, תוך דיון במורכבות ההדרכה הדו-לשונית: המעבר והתנועה בין השפות (translanguaging), אל מול הצורך בתרגום הגורם לניתוק הקשב בשיח בקבוצות דוברות השפה האחרת. כמו כן, אתייחס לשוני בשימוש השפות השונות, אצל כל אחד מהצדדים, במרחבים המוזיאליים השונים - הרצליה ואום אל פחם.

מקורות

- Dimas, S. (2016) Improving multicultural learning through interpretations and interactions with museum educational practice. *Journal of Visual Literacy*, 35(1), 3–23.
- Falk, J. & Dierking, L. (2000). *Learning from Museums Visitor Experiences and the Making of Meaning*. London, New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

פאנל סיום

יו"ר ומנחה: מיכל שוסטר

אי צדק ואי שוויון לשוני

משתתפי הפאנל יציגו זוויות שונות ומגוונות לאי-צדק ואי שוויון לשוני – ברמה החזותית, השמיעתית, האישית והארגונית. החיבור בין הדוברים חושף פינות של אי-צדק לשוני שרובנו לא תמיד ערים לו ומודעים אליו, אך קיומו, ותיקונו, משפיעים עלינו כיחידים וכחברה.

פרויקט אתג"ר – סטודנטים לרפואה מגשרים על פערים בין השפה הרפואית לשפת היום-יום

דורון שגיא

Doron.Sagi@sheba.health.gov.il

בהרצאה אסקור הכשרת סטודנטים לרפואה לתקשורת, כתובה בעיקר, בשפה פשוטה המותאמת למטופל. ההכשרה היא חלק מקורס חובה לסטודנטים לרפואה בהכשרתם הקלינית. הסטודנטים "מתרגמים" מכתבי שחרור מהשפה הרפואית לשפה מותאמת למטופל. התאמת המכתב למטופל כוללת מספר רבדים: רובד מבני, רובד שפתי – שימוש בשפה פשוטה וביאור מונחים רפואיים, והבניית התוכן הרפואי כסיפור נוח להבנה. בביקור הבית אצל המטופל לומדים הסטודנטים אם והיכן היו פערי ידע והבנה. העברת מידע בהירה בשפה וסגנון המותאמים למטופל מפחיתה אירועים בריאותיים לא רצויים שמקורם בחוסר הבנה של המטופל את מצבו הרפואי ואת הטיפול שהוא אמור לעבור.

עידן האמנה: מה נשתנה? מהזכות לשפת הסימנים ועד ייצוג הולם

ננה בר

barnena@gmail.com

ההרצאה תיסוב סביב מעמד שפת הסימנים הישראלית בישראל ובקהילת החירשים בעקבות אשרור המדינה את האמנה בדבר שוויון זכויות של אנשים עם מוגבלויות. בהרצאה אבחן מה נעשה לאחר אשרור האמנה, מה עדיין צריך לעשות, מהם הגורמים העיקריים לדחיית שפת הסימנים, וכן מהן הבעיות המרכזיות, של אוכלוסיית החירשים. ות, הנובעות מאי ההכרה בשפה ומדיכוי התרבות של קהילת החירשים. ות. יתבצע ניתוח פוליטי חברתי ותרבותי של נושא ניכוס הגדרת החירשות, ניכוס שפת הסימנים וההשלכות על הקהילה בשל ההגמוניות השונות הקובעות את סדר היום של הקהילה, תוך ביטול ייצוג הולם בשפת הסימנים.

איפה את? שוויון מגדרי בשילוט עירוני רשמי

אוניה שגב

onnasegev@gmail.com

ההרצאה סוקרת את האופן שבו שלטים עירוניים רשמיים מתייחסים לנשים. במהלכה אדון בשאלה האם קיים שילוט שוויוני או שהדרת נשים בשילוט היא כורח המציאות? כיצד ניתן לשמור על הוגנות בפנייה לכל? ההרצאה מלווה בדוגמאות שונות ומגוונות, מהארץ ומהעולם.

חיים ומוות ביד הלשון – הנגשה לשונית של ההליך הפלילי בישראל

מיכל שוסטר

michalschuster@gmail.com

סוגיית השוויון בפני החוק היא מאבני היסוד של הדמוקרטיה המערבית. היכולת של אדם להבין את המתרחש בבית המשפט ואת ההאשמות המופנות נגדו ולהיות מסוגל להתבטא כהלכה כדי להשיב להן, היא אחת מזכויות האדם במערכות המשפט בעולם. כפועל יוצא מהכרה זו, נאשמים תלויי תרגום (שלזינגר, 1999) זכאים למתורגמן. במסגרת מחקר שנערך ב-2016, נבדקו דעותיהם של סנגורים המייצגים נאשמים מקבוצות מיעוט לשוני ביחס למתורגמנות ולהשפעת התרגום והמתורגמן על ההליך המשפטי ותוצאותיו. מהראיונות עם הסנגורים עולה שאף כי הם מודעים לחשיבות התרגום בהליך הפלילי, לתפיסתם המערכת הקיימת אינה מספקת להם כלים זמינים ואיכותיים מספיק. הסנגורים מגדירים בבירור מהי דמותו של המתורגמן הרצוי - מבחינת רקע, הכשרה ומקצועיות, אך נראה כי קיים פער בין הרצוי לבין המצוי.